

Βασικά συμπεράσματα των Εργαστηρίων Δημόσιας Πολιτικής στους Τομείς της Καινοτομίας, των Αστικών Αναπλάσεων, του Διαδικτύου και της Ενέργειας

Εργαστήριο «Σχεδιασμός και εφαρμογή της δημόσιας πολιτικής για την Καινοτομία στη Βιομηχανία και τη Νεοφυή Επιχειρηματικότητα»

25 Ιανουαρίου 2017, Αθήνα, ΕΚΚΕ

Στο Εργαστήριο για την Καινοτομία στη Βιομηχανία και τη Νεοφυή Επιχειρηματικότητα παρευρέθησαν εκπρόσωποι του Ε.Κ.Κ.Ε., του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης, Καθηγητές Πανεπιστημίου, εκπρόσωποι φορέων και εμπειρογνώμονες. Τα ερωτήματα που ετέθησαν αφορούσαν στη διαδικασία παραγωγής της δημόσιας πολιτικής και την υποβολή προτάσεων για την υπέρβαση των εμπλοκών και των προβλημάτων με έμφαση στα κάτωθι:

- τον τρόπο παραγωγής της δημόσιας πολιτικής και τους εμπλεκόμενους,
- το ρόλο του κράτους,
- τις πιθανές οργανωτικές παρεμβάσεις σε επίπεδο δομών ή διαδικασιών για την παραγωγή της πολιτικής,
- την εμπλοκή κοινωνικών, οικονομικών φορέων δημόσιων ή ιδιωτικών στην παραγωγή αυτής της πολιτικής ή στην εφαρμογή της,
- το περιεχόμενο της πολιτικής,
- το είδος των επιχειρήσεων που θέλουμε (συμμετοχή στη διαδικασία σχεδιασμού ή/και εφαρμογής της πολιτικής).

Σύνοψη:

- Η σχέση της καινοτομίας με την ανάπτυξη δεν είναι γραμμική, δεν καθορίζει ο αριθμός των καινοτομιών την ανάπτυξη, γι' αυτό μιλάμε και για εθνικά συστήματα καινοτομίας, τα οποία όμως επηρεάζονται από τους θεσμούς και τη διακυβέρνηση.
- Πρέπει να ληφθούν υπόψη τα διάφορα επιχειρηματικά οικοσυστήματα που υπάρχουν, ώστε να υπάρχει και ένας συνδυασμός πολιτικών. Άλλες ανάγκες έχουν οι νέες επιχειρήσεις όταν είναι στο στάδιο της διαμόρφωσης και άλλες όταν έχουν ιδρυθεί και έχουν περάσει ένα κρίσιμο ορίζοντα ζωής.
- Πρέπει να υπάρχει ένας συνδυασμός πολιτικών και εργαλείων, συνδέοντας την προσφορά με τη ζήτηση, τόσο σε βραχυπρόθεσμο, όσο και για μακροπρόθεσμο επίπεδο. Η καινοτομία διατρέχει διάφορες πολιτικές, αλλά είναι απαραίτητος ο συντονισμός.
- Η επένδυση στην επιχειρηματική καινοτομία είναι ακριβή, κοστίζει και προϋποθέτει κλίμα και περιβάλλον για την επένδυση συνολικά. Η δημοσιονομική κρίση επηρεάζει τις επενδύσεις των ελληνικών επιχειρήσεων και όχι μόνο στον τομέα της καινοτομίας. Αυτό που λείπει είναι ένα περιβάλλον σταθερό που θα αποτελεί πρόσκληση – πρόκληση προς τους νέους παίκτες της επιχειρηματικής καινοτομίας για να επενδύσουν. Πολλές φορές, βέβαια, η κρίση είναι ένα άλλοθι.
- Απαιτείται συνέχεια της πολιτικής και των εργαλείων που αξιοποιούνται για την ενίσχυσή της, καθώς και ενίσχυση της λογικής της ανάληψης κινδύνου.
- Χρειάζεται διασύνδεση των Πανεπιστημίων και της αγοράς. Δεν μπορεί να υπάρχει καινοτομία χωρίς συνεργασία.
- Είναι απολύτως αναγκαία μία νέα σχέση της διοίκησης με τον επιχειρηματικό τομέα, πιο αληθινή και πιο δεσμευτική και για τα δύο μέρη. Πρέπει να συμμετέχει ο ιδιωτικός τομέας όχι απλώς ως παρατηρητής, ως ακροατής με άποψη, αλλά ως παίκτης με πρωταγωνιστικό ρόλο και στο σχεδιασμό και στη διοίκηση-υλοποίηση.

Βασικά σημεία από τις τοποθετήσεις συμμετεχόντων:

Γιώργος Φρυσαλάκης (Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας, Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης)

- ✓ Απαιτείται συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για να διαπιστωθούν τα προβλήματα στην επιχειρηματική καινοτομία, τα εμπόδια και να αναζητηθούν λύσεις σε θεσμικό, διοικητικό, οργανωτικό επίπεδο.

- ✓ Οι πολιτικές για την επιχειρηματική καινοτομία πρέπει να ενταχθούν σε πολιτικές, όπως η κυκλική οικονομία, η βιομηχανική συμβίωση, οι νέες τεχνολογίες και αξιοποιώντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας μπορούμε να δούμε την επιχειρηματική καινοτομία στον τομέα του πολιτισμού, της περιφερειακής ανάπτυξης των παραδοσιακών κλάδων, των δημιουργικών βιομηχανιών και των ιδιαιτεροτήτων της περιφέρειας.
- ✓ Η Ελλάδα όλα αυτά τα χρόνια είχε χρηματοδότηση, αλλά δεν είχε ενιαία πολιτική πάνω στη βιομηχανική ανάπτυξη. Για να υπάρχει εθνική πολιτική σε ένα τομέα, θα πρέπει να υπάρχει συνεργασία όλων των μονάδων της διοίκησης (και όχι μόνο ενός Υπουργείου). Μέχρι τώρα, όμως, το μοντέλο της διοίκησης ήταν η ηγεσία να είναι λίγο μακριά από τη δομή της υπηρεσίας, η οποία μπορεί να ερχόταν σε επαφή με τους stakeholders, αλλά να διαμορφωνόταν εν τέλει μία πολιτική που εξαρτιόταν από το timing.
- ✓ Παρατηρείται έλλειψη δεξιοτήτων. Η βιομηχανία έχει μεγάλη δυσκολία να βρει τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση, το κατάλληλο στελεχιακό δυναμικό.
- ✓ Αντιμετωπίζεται θετικά μία πιο ενεργή ανάμιξη του ιδιωτικού τομέα. Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι πέρα από την κεντρική διοίκηση υπάρχουν και εποπτευόμενοι φορείς, όπου χρειάζεται να γίνουν κάποιες παρεμβάσεις.
- ✓ Δεν υπάρχει συνεργασία μεταξύ Πανεπιστημίου και επιχείρησης. Μία λύση που έχει καταγραφεί και στο πλαίσιο του Φόρουμ Βιομηχανίας είναι το Πανεπιστημιακό Εργαστήριο να είναι πιο ανοικτό, να παρέχει υπηρεσίες αξιόπιστες, διαπιστωμένες και να κινείται μέσα στο χώρο της κλαδικής βιομηχανικής πολιτικής. Ο ομφάλιος λώρος για να περάσει το Πανεπιστήμιο στη βιομηχανία είναι το Εργαστήριο.

Αρχιλέας Μητσός (Καθηγητής Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, Πρόεδρος ΠΣΕΚ)

- ✓ Υπάρχουν πέντε παρανοήσεις στον τομέα της πολιτικής για την καινοτομία:
 - 1) Η πρώτη αφορά στη σχέση καινοτομίας και ανάπτυξης: η θεώρηση ότι όσο περισσότερες καινοτομίες γίνουν, τόσο πιο εύκολο δρόμο προς την ανάπτυξη θα έχουμε είναι λάθος. Η σχέση της καινοτομίας με την ανάπτυξη δεν είναι γραμμική, δεν καθορίζει ο αριθμός των καινοτομιών την ανάπτυξη. Η σχέση της καινοτομίας με την ανάπτυξη συνδέεται με το ρόλο της καινοτομίας στο περίφημο τρίγωνο της γνώσης, με το ρόλο της καινοτομίας στο σύστημα που μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη. Είναι συστημικό το πρόβλημα και όχι γραμμικό.

Βεβαίως συνδέεται με την επιχειρηματικότητα και με την εξωστρέφεια της οικονομίας συνολικότερα.

- 2) Το δεύτερο έχει να κάνει με την ίδια την πολιτική για την καινοτομία: δεν υπάρχει συνταγή για το πως μπορεί να προωθηθεί η καινοτομία και δεν υπάρχει ακριβώς λόγω του συστημικού, αλλά και γιατί η όλη λογική είναι αυτό το διαδραστικό (interactive) ανάμεσα στους γραφειοκράτες, στη βιομηχανία, στον ερευνητή, στο νέο. Υπάρχει κλίμα, υπάρχουν μέτρα, αλλά δεν μπορεί να υπάρξει πολιτική με την έννοια που το λέμε.
 - 3) Το τρίτο αφορά στο γεωγραφικό επίπεδο καθορισμού της πολιτικής: πάρα πολλές φορές συζητείται αν το σωστό είναι η περιφέρεια (η καινούρια τάση είναι ότι από εκεί ξεκινά η καινοτομία), το κράτος ή η Ε.Ε. Στην Ελλάδα κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι το καίριο είναι το εθνικό επίπεδο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν πρέπει να ληφθούν υπόψη κάποιες γεωγραφικές ιδιαιτερότητες σε ορισμένες περιφέρειες. Αλλά το να περιμένουμε ότι θα υπάρχει χάραξη πολιτικής σε επίπεδο περιφέρειας είναι τουλάχιστον ανέφικτο, επειδή ακριβώς είναι θέμα συστημικό. Υπάρχει κι ένας ρόλος της Ε.Ε., βοηθητικός όμως.
 - 4) Ο προσανατολισμός της όποιας πολιτικής ή των μέτρων: βεβαίως έχουν σημασία τα άμεσα μέτρα, τα μέτρα που αποβλέπουν στην άμεση ενίσχυση της καινοτομίας ή έστω στην ενίσχυση της έρευνας και όχι της καινοτομίας, αλλά σε καμία περίπτωση (και είναι πρόβλημα που ταλανίζει την ελληνική διοίκηση τα τελευταία χρόνια) δεν μπορεί να είναι άνωθεν ο καθορισμός θεματικών προτεραιοτήτων. Η έρευνα βεβαίως πρέπει να ενισχυθεί και όχι μόνο εκείνη που θα αποδείξει τη χρησιμότητά της, αλλά και η έρευνα που γενικά προάγει το εκπαιδευτικό, το ερευνητικό και τη δυνατότητα απορρόφησης (absorptive capacity).
 - 5) Υπάρχει πάντοτε μία δημοσιονομική διάσταση: ενισχύσεις μέσω ΕΣΠΑ, δημόσια ενίσχυση των επενδύσεων που συνδέονται με την καινοτομία. Κανείς δεν αμφισβητεί τη χρησιμότητα και πρέπει να ξεκινήσει μία συζήτηση όχι μόνο για το ύψος των δημοσίων δαπανών, αλλά και τη δομή τους, προς τα που πάνε οι δημόσιες δαπάνες. Ωστόσο, και χωρίς να υποτιμάται η σημασία της δημόσιας δαπάνης για ενίσχυση, είναι λάθος και λίγο άλλοθι και τεχνητό, το ότι για όλα ευθύνεται η έλλειψη χρημάτων ή ο περιορισμός των δημοσίων δαπανών.
- ✓ Κάτι που λείπει από την ελληνική πραγματικότητα είναι η λογική της ανάληψης κινδύνου, την οποία δεν έχουν ούτε η διοίκηση, ούτε η βιομηχανία, ούτε το Πανεπιστήμιο.
 - ✓ Ο φορέας σχεδιασμού και υλοποίησης οποιουδήποτε προγράμματος καινοτομίας, έστω κι αν η χρηματοδότησή του προέρχεται αποκλειστικά από την Ε.Ε., πρέπει να έχει όχι απλώς οριακή εμπλοκή, αλλά στον πυρήνα του, τον ιδιωτικό επιχειρηματικό τομέα. Πρέπει να συμμετέχει ο

ιδιωτικός τομέας όχι απλώς ως παρατηρητής, ως ακροατής με άποψη, αλλά ως παίκτης με πρωταγωνιστικό ρόλο και στο σχεδιασμό και στη διοίκηση-υλοποίηση.

Κουσία Βενετία (τέως Πρόεδρος και Διευθύνουσα Σύμβουλος Manpower)

- ✓ Όταν μιλάμε για επιχειρηματικότητα και καινοτομία και συγκρίνουμε και τους δείκτες που υστερούμε, έχοντας στο μυαλό ότι μιλάμε για την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα ως ανάγκη και όχι ως λύση (δηλαδή αποφασίζουν να στραφούν προς τα startups, τη νεοφυή επιχειρηματικότητα, άνθρωποι που δεν κάνουν να είναι επιχειρηματίες) μέσα σε ένα περιβάλλον που δεν έχουμε καταφέρει να φτιάξουμε ένα επιχειρηματικό οικοσύστημα, προσπαθούμε να βρούμε ποια πράγματα θα βοηθήσουν την καινοτομία. Χρειάζεται και διάχυση για να βγάλουμε το στίγμα του επιχειρείν που ακόμα υπάρχει σε όλους αυτούς που τους λέμε stakeholders, να τους αναγνωρίσουμε ποιοι είναι.
- ✓ Η Ε.Ε. για πρώτη φορά το 2016 δημοσίευσε το Entrepreneurship Competence Framework και χώρισε τους ανθρώπους σε πέντε επίπεδα για να τους εκπαιδεύσει (και ανέργους και πρώην επιχειρηματίες που επανεντάσσονται). Χρειάζεται ένα οικοσύστημα και μία αλλαγή νοοτροπίας, πως συμπεριφέρεται ο δημόσιος υπάλληλος, ο επιχειρηματίας, η ΜΚΟ και να υπάρχει συντονισμός από πάνω.
- ✓ Χρησιμοποιούμε σαν άλλοθι την έλλειψη των χρημάτων. Κάτι που λείπει στην Ελλάδα είναι και ότι δεν έχει γίνει μέτρηση αυτών των startups και γίνεται αντιληπτό ότι μετά από πέντε χρόνια αυτές οι επιχειρήσεις που άνοιξαν δεν κατάφεραν, όχι μόνο να μεγαλώσουν κατά 50%, αλλά και να παράξουν καμία θέση εργασίας.
- ✓ Μέσα στις επιχειρήσεις πρέπει να υπάρχει ένα πνεύμα intrapreneurship που στηρίζεται στην ανάλυση του κινδύνου, στο accountability, το να έχω ένα πλάνο που έχει αρχή, μέση και τέλος και να μπορώ να το φέρω εις πέρας σε χρονικά πλαίσια.
- ✓ Βασική προϋπόθεση για όλα είναι η δημιουργία ενός οικοσυστήματος όπου θα κυριαρχεί η εμπιστοσύνη. Ωστόσο, δεν αναγνωρίζεται η συμπληρωματικότητα των θεσμών, των Πανεπιστημίων.
- ✓ Σημασία έχει και η νοοτροπία: η επιχειρηματικότητα δεν μπορεί να είναι λύση, γιατί δεν έχω κάτι άλλο να κάνω. Επίσης, πέρα από τις γνώσεις, πρέπει να έχεις και τις δεξιότητες (skills).

- ✓ Χρειάζεται: α) σύστημα αξιολόγησης του ανθρώπινου δυναμικού, β) συντονισμός μεταξύ Υπουργείων Παιδείας, Ανάπτυξης και Απασχόλησης, γ) πριν από αυτά εμπιστοσύνη και αλλαγή νοοτροπίας, δ) οι επιχειρήσεις να ενδυναμωθούν με professional management.

Κωττάκης Ιωάννης (Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας, Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης)

- ✓ Η σχέση καινοτομίας – οικονομίας δεν είναι γραμμική, είναι απολύτως συστημική, γι' αυτό μιλάμε και για εθνικά συστήματα καινοτομίας, τα οποία όμως επηρεάζονται σαφέστατα από τους θεσμούς και από το governance, διότι αυτοί είναι ισχυρότατοι παίκτες του εθνικού συστήματος καινοτομίας. Καλές συνταγές δεν υπάρχουν, αλλά υπάρχουν ενδεδειγμένες συνταγές που δεν εγγυώνται οπωσδήποτε την επιτυχία, μπορούν όμως να εγγυηθούν την αποφυγή μερικών βασικών λαθών. Ένα από αυτά αφορά στο πως οι ενδιαφερόμενοι να ιδρύσουν μία startup επιχείρηση, αλλά και αυτοί που απαρτίζουν τους θεσμούς, σκέπτονται σε σχέση με την επιχειρηματική καινοτομία, το επίπεδο συνειδητότητας, όταν ξεκινάμε να εμπλακούμε σε ένα τέτοιο εγχείρημα. Το επίπεδο της συνειδητότητας σχετίζεται με τέσσερις πυλώνες που αφορούν α) στην αντίληψη και την κατανοητότητα (perception and cognition), β) την προδιάθεση (attitude), γ) την κοινωνική αποδοχή (social acceptance) και δ) την εκπαίδευση. Σε διεθνές επίπεδο αυτά προσλαμβάνουν τη μέγιστη προσοχή, θεωρείται ότι αυτό το σύστημα παραμέτρων αποτελεί ένα από τους βασικότερους λίθους του συστήματος των Εθνικών Συστημάτων Καινοτομίας.
- ✓ Το 2011 προκηρύχθηκε στη Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας το Πρόγραμμα νέας καινοτομικής επιχειρηματικότητας που ολοκληρώνεται τώρα και απευθυνόταν σε startups και νεοφυείς επιχειρήσεις. 1200 υπέβαλαν πρόταση, για πολλούς εκ των οποίων ήταν επιχειρηματικότητα ανάγκης που την ονομάτιζαν καινοτομία. 480 υπήχθησαν ύστερα από αυστηρή αξιολόγηση, σύμφωνα με τις διατάξεις του προγράμματος και αυτή τη στιγμή παρ' όλη την κρίση, έχουν ολοκληρώσει το πρόγραμμα 180-200 επιχειρήσεις, οι περισσότερες εξαγωγικές και με ήδη κλεισμένη τριετή λειτουργία, ενώ αρκετές κλείνουν πενταετή. Τι ανέδειξε και σε τι διαφοροποιήθηκε αυτό το πρόγραμμα; Ότι δεν υπάρχει μεγάλη διαφορά των Ελλήνων επιχειρηματιών με τους υπόλοιπους πχ. τους Γερμανούς. Δόθηκε χρηματοδότηση σε ανθρώπους που ήταν πλήρως αποφασισμένοι και συνειδητοποιημένοι με οποιοδήποτε κόστος. Θα υπήρχαν και άλλες 150 επιχειρήσεις, εκτός των 180 που ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα, εάν δεν υπήρχαν τα προβλήματα που αναφέρθηκαν ή τουλάχιστον ήταν μικρότερης έντασης. Στο πρόγραμμα δεν υπήρχε οργανωτική καινοτομία. Υπήρχε οικο-καινοτομία, κυκλική οικονομία και συμπλήρωση κενών στην αλυσίδα αξίας και ουσιαστικά το πρόγραμμα μείωσε το ρίσκο

και το κόστος, δίνοντας ένα ισχυρό ποσοστό επιχορήγησης, αλλά με αυστηρά κριτήρια, στοχοθέτηση (το 50% του τζίρου της επιχείρησης μόλις ολοκληρωθεί το πρόγραμμα πρέπει να προέρχεται από την ιδέα που χρηματοδοτείται ή από συναφείς spin-off εφαρμογές της), με συναφή αξιολόγηση και έδωσε ένα ευρύτατο πλαίσιο δαπανών που απαιτούνται για τη μείωση του κόστους της εφαρμοσμένης πλέον καινοτομίας, σε όλα τα στάδια που η επιχείρηση είχε ανάγκη. Γι' αυτό και υπήρχε αυτό το αποτέλεσμα.

- ✓ Σε ό,τι αφορά τον τρόπο που παράγεται η πολιτική και το ποιος εμπλέκεται σε ποια διαδικασία, επισημαίνεται ότι ο νόμος του τρέχοντος ΕΣΠΑ έχει αφαιρέσει τη δυνατότητα όλων των οργανισμών, δημόσιων ή μη που ασχολούνται στον τομέα τους, να κάνουν προτάσεις πολιτικής και να φτιάξουν δράσεις για να την υλοποιήσουν. Σε επίπεδο Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας, έχει ετοιμαστεί ο διάδοχος του ανωτέρω προγράμματος, που είναι επαυξημένος και πολύ καλύτερος και έχει υποβληθεί σε άλλο δημόσιο φορέα αίτημα έγκρισής του, είναι όμως κρίσιμο και αυτός ο φορέας να έχει επαφή με το αντικείμενο.
- ✓ Ο ιδιωτικός τομέας, οι μεγάλες επιχειρήσεις πρέπει να έχουν ρόλο. Χρειάζεται, βέβαια, καταμερισμός των ρόλων γιατί ο καθένας πρέπει να κάνει αυτό που ξέρει καλά και όχι τα πάντα. Θα πρέπει να υπάρχει λογοδοσία και τέλος πρέπει να απαντήσουμε και στο ερώτημα τι επιχείρηση θέλουμε.

Βερναρδάκης Νίκος (Ομότιμος Καθηγητής)

- ✓ Μπορεί να υπάρχει δημόσια πολιτική για την καινοτομία, όπως και διεθνώς υπάρχει αυτό που λέμε innovation policy. Στο πλαίσιο του οικοσυστήματος της βιομηχανίας, με υποσύστημα τις νεοφυείς επιχειρήσεις, περιμένουμε μια δημόσια πολιτική που προσπαθεί να πετύχει εθνικούς στόχους, αλλά και να λάβει τα αναγκαία βήματα για να τους πετύχει. Οι στόχοι στις μέρες μας έχουν πάρει τη μορφή της οικονομικής ανάπτυξης, της αύξησης του εισοδήματος, της δημιουργίας θέσεων εργασίας, αλλά δεν ήταν πάντα έτσι. Τώρα είναι η τρίτη εποχή, της καινοτομίας. Ζητούμενο δεν είναι να «καναλιζάρουμε» την καινοτομία, αλλά το να την αυξήσουμε και πως να την αυξήσουμε, προς ποια κατεύθυνση και ποιος θα το κάνει. Είναι διάφορα κομμάτια: Πανεπιστήμια – ιδρύματα – Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας και Καινοτομίας. Παίζει ρόλο το κτίσιμο του συστήματος, τα κομμάτια, το αν αυτά δουλεύουν και αν διασυνδέονται μεταξύ τους. Για να δουλεύει το οικοσύστημα πρέπει να είναι φιλόξενο προς την επιχειρηματικότητα, άρα χρειάζεται συμπλήρωμα από το εκπαιδευτικό σύστημα, ακόμα και από τη μεταναστευτική πολιτική, τα πνευματικά δικαιώματα, τη φορολογία.

- ✓ Τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει η πολιτική, είναι η ειδικότητα και η εξειδίκευση. Δεν μπορούμε να έχουμε το ίδιο οικοσύστημα καινοτομίας με τη Βουλγαρία ή την Αυστρία. Πρέπει να είναι εύκαμπτο για να έχουμε διάχυση και σε άλλους κλάδους, της επιτυχίας που παρατηρείται σε έναν.
- ✓ Φύση της πολιτικής: όσο απέχει μία χώρα από το τεχνολογικό μεταίχμιο, τόσο περισσότερη έμφαση χρειάζεται να δοθεί στη συσσώρευση κεφαλαίου, στην εκπαίδευση, στην υιοθέτηση και μεταφορά τεχνολογίας και λιγότερο στην καινοτομία. Δεν μπορείς να μην υπάρχει καθόλου τεχνολογία και έρευνα, γιατί δεν θα είναι δυνατή η παρακολούθηση του τι συμβαίνει.
- ✓ Ένα ζητούμενο είναι ο βαθμός χρηματοδότησης, άλλο είναι ο βαθμός παρέμβασης και η διαχείριση. Η καινοτομία πρέπει να είναι ο κεντρικός άξονας της πολιτικής. Δεν αφορά μόνο σε ένα Υπουργείο, αλλά πρέπει να είναι πολιτικές σε όλα τα Υπουργεία και να υπάρχει ένας συντονιστής που πρέπει να είναι ξεκάθαρο ποιος είναι.
- ✓ Χρειάζεται όχι μόνο καλή, αλλά και πυκνή συνεργασία μεταξύ των συνδέσμων. Δεν μπορεί να υπάρχει καινοτομία χωρίς συνεργασία. Τα Πανεπιστήμια δεν βγάζουν ένα interface γνωστοποιώντας τη δράση τους στην κοινωνία.
- ✓ Το κόστος της έρευνας εκτινάσσεται. Σε ό,τι αφορά, όμως, τις επενδύσεις δεν φταίει μόνο η κρίση. Και πριν δεν ήταν μεγάλη η προσπάθεια από τον επιχειρηματικό κόσμο να κάνει επενδύσεις. Σε ό,τι αφορά τη χρηματοδότηση, μπορεί το μεγαλύτερο ποσοστό να αυτοχρηματοδοτείται, αλλά ερωτώνται αυτές οι επιχειρήσεις που τελικά πέτυχαν. Επίσης, το κρίσιμο είναι όχι τι γίνεται στα 3 χρόνια, αλλά στα 7 χρόνια λειτουργίας των επιχειρήσεων.
- ✓ Σε ό,τι αφορά το επίπεδο Πανεπιστήμιο και αγορά, το Πανεπιστήμιο πρέπει να κάνει μία καταγραφή του πνευματικού κεφαλαίου που έχει στη διάθεσή του. Έξω δεν είναι γνωστό τι υπάρχει μέσα στο Πανεπιστήμιο και μέσα από το Πανεπιστήμιο κανείς δεν προσπαθεί να το περάσει προς τα έξω ή προσπαθεί, αλλά δεν ξέρει που. Και δεν εννοείται απλώς μια καταγραφή, αλλά και που χρησιμεύει.

Τσακανίκας Άγγελος (Επίκουρος Καθηγητής ΕΜΠ, Επιστημονικός Σύμβουλος IOBE)

- ✓ Η κατάσταση με τα Πανεπιστήμια δεν είναι όπως ήταν πριν από 20 χρόνια. Έχουν αρχίσει σημαντικές πρωτοβουλίες, έχουν έρθει κοντά οι δύο κόσμοι, αν και υπάρχουν αρκετά ακόμα για να γίνουν. Σε αυτό έχουν βοηθήσει και οι πλατφόρμες καινοτομίας. Δε λείπει η γνώση.

Είναι θέμα κουλτούρας και διάθεσης, παρά άγνοια της ύπαρξης μίας ομάδας που δουλεύει σε ένα ερευνητικό πεδίο.

- ✓ Σε ό,τι αφορά τη νεοφυή επιχειρηματικότητα, τα startups στην Ελλάδα δεν διαφοροποιούνται από αυτά που δημιουργούνται στην υπόλοιπη Ευρώπη. Είναι επίσης μικρά, οι άνθρωποι είναι αυτοί που επενδύουν τα χρήματά τους, παρόλο που λειτουργεί το τραπεζικό σύστημα και επίσης ψάχνουν στην ευρωπαϊκή πολιτική πως θα μεγαλώσουν. Τα ελληνικά startups έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά και τα ίδια προβλήματα που έχουν και στη Γερμανία.
- ✓ Τα startups έχουν όρια: δεν μπορείς να έχεις αποτελέσματα σε επίπεδο μακροοικονομικό. Πρέπει να γίνουν αντιληπτά τα όρια που έχει μία πολιτική για τη νεοφυή επιχειρηματικότητα. Αυτό μεταφέρεται στο επίπεδο της δημόσιας πολιτικής και ούτε υπάρχει και μία πολιτική για τις επιχειρήσεις. Άλλες ανάγκες έχουν οι μικρές και άλλες οι πιο μεγάλες. Βέβαια, δεν είναι δυνατός ο κατακερματισμός των δράσεων σε τόσο μεγάλο βαθμό, αλλά πρέπει να υπάρχει γνώση των υποκειμένων, στα οποία απευθύνονται οι δράσεις, ποιοι είναι αυτοί που θα το υποστηρίξουν.
- ✓ Σημαντικό στοιχείο είναι και η μέτρηση και η αξιολόγηση. Η πληροφορία δεν ανατροφοδοτεί στο επίπεδο του σχεδιασμού και μένει μία μέτρηση για να υπάρχει αξιολόγηση. Η αξιολόγηση πρέπει να υπάρχει, και όχι τόσο ex ante που ζητείται στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ, αλλά και ex post δίνοντας feedback στον επόμενο κύκλο. Αυτό, βέβαια, δεν είναι πρόβλημα μόνο ελληνικό.
- ✓ Πρέπει να αναρωτηθούμε ποιος είναι ο επισπεύδων μιας πολιτικής, ποιος πρέπει να έχει το συντονισμό. Αν υπάρχει μια προτεραιότητα, αυτή είναι στο κομμάτι του σχεδιασμού που πρέπει να γίνεται κεντρικά από έναν φορέα (αυτό μπορεί να γίνει από τη ΓΓΕΤ). Υπάρχει στο νόμο 4310/2014 ο chief scientist από κάθε Υπουργείο ή Περιφέρεια και υπάρχει και ο συνομιλητής της ΓΓΕΤ. Σε κάθε περίπτωση ο κατακερματισμός της πολιτικής δεν είναι χρήσιμος.

Πρωτογέρου Αιμιλία (ΕΔΙΠ, Σχολή Χημικών Μηχανικών ΕΜΠ)

- ✓ Αυτό που διαχωρίζει τις ελληνικές επιχειρήσεις, αλλά και επιχειρήσεις άλλων χωρών, όπως η Ιταλία και η Ισπανία, είναι το γενικότερο οικονομικό περιβάλλον που είναι αρκετά δυσμενές, με την έννοια της πολύ συχνής αλλαγής στο φορολογικό καθεστώς, το νομοθετικό κλπ. Δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν όχι μόνο στο ύψος, αλλά και στις συχνές αλλαγές. Επίσης, το πρόβλημα δεν είναι τόσο πως θα βρεθεί η αρχική χρηματοδότηση, ακριβώς επειδή

χρηματοδοτούνται τα περισσότερα εγχειρήματα από κεφάλαια των ίδιων των ιδρυτών, χωρίς αυτό να αναιρεί το ότι πρέπει να υπάρχουν εργαλεία χρηματοδότησης συμπληρωματικά ή να βοηθούν τις επιχειρήσεις στο ξεκίνημά τους. Πρέπει να εστιάσουμε αλλού και όχι στη χρηματοδότηση.

- ✓ Μιλάμε για ένα συστημικό φαινόμενο που σημαίνει ότι δεν βοηθά να έχουμε εργαλεία πολιτικής, τα οποία αναπτύσσονται μεμονωμένα και αποσπασματικά. Θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας τη συστημική έννοια της καινοτομίας, αλλά και τα διάφορα επιχειρηματικά οικοσυστήματα που υπάρχουν. Πρέπει να υπάρχει ένας συνδυασμός πολιτικών και εργαλείων, από τη μία πλευρά της προσφοράς (με την έννοια των πολιτικών που αφορούν στην έρευνα και την τεχνολογία, την εκπαίδευση, τις δομές διάχυσης γνώσης και παροχής πληροφορίας, τη δικτύωση, το clustering), και από την άλλη πλευρά της ζήτησης (τι ζητάμε είτε ως δημόσιος είτε ως ιδιωτικός τομέας από τις επιχειρήσεις που δημιουργούνται). Άρα πρέπει να υπάρχει μία σύνδεση της προσφοράς με τη ζήτηση, καθώς και ένας συνδυασμός τόσο για βραχυπρόθεσμη, όσο και για μακροπρόθεσμη πολιτική. Άλλες ανάγκες έχουν οι νέες επιχειρήσεις όταν είναι στο στάδιο της διαμόρφωσης και άλλες όταν έχουν ιδρυθεί και έχουν περάσει ένα κρίσιμο ορίζοντα ζωής (3-4 χρόνων), οπότε πρέπει να μπουν σε τροχιά ανάπτυξης. Εκεί χρειάζονται πολιτικές για να βγουν καλύτερα στην αγορά, να βρουν περισσότερους πελάτες, αλλιώς δεν θα μεγαλώσουν, ούτε θα συμβάλουν στην οικονομική μεγέθυνση της χώρας, ούτε θα δημιουργηθούν περισσότερες θέσεις απασχόλησης.
- ✓ Σημαντικό ρόλο για την έξοδο στην αγορά έχει η δικτύωση. Πολλές φορές οι επιχειρήσεις δεν έχουν την πληροφόρηση ή την πρόσβαση και εδώ είναι σημαντικός ο ρόλος των φορέων διαμεσολάβησης, όπως τα διάφορα επιμελητήρια και ενώσεις.
- ✓ Παρόλο που παράγουμε έρευνα και μάλιστα υψηλού επιπέδου, υπάρχει ένα θέμα νοοτροπίας και κλίματος, αλλά και έλλειψη πλαισίου εκπαίδευσης. Επίσης, όλες οι προσπάθειες που έχουν γίνει από την πλευρά της πολιτικής με διάφορα εργαλεία πχ. τα Γραφεία Διασύνδεσης ή τις MoKE, χρειάζεται να έχουν μία συνέχεια, προκειμένου τα Πανεπιστήμια να μπορέσουν να βοηθήσουν τους αποφοίτους τους (mentoring, coaching). Αυτές οι προσπάθειες είναι εντελώς αποσπασματικές.
- ✓ Προτάσεις: α) ενίσχυση των προγραμμάτων ειδικά για ανθρώπους που είναι μέσα στην αιχμή της τεχνολογίας και παράγουν τεχνολογία, β) ενίσχυση εργαλείων μέσα στο Πανεπιστήμιο, έτσι ώστε και η γνώση να μεταδίδεται στην αγορά, αλλά και οι διδάκτορες/μεταδιδάκτορες που

φοβούνται να φέρουν ένα αποτέλεσμα στην αγορά, να το κάνουν, αποκτώντας τις κατάλληλες δεξιότητες (πχ. marketing skills).

Κωνσταντέλου Νατάσα (Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Αιγαίου)

- ✓ Η καινοτομία, είτε τεχνολογική, είτε διαδικασίας, είτε marketing κλπ. σχετίζεται με μία αγορά, διαφορετικά παραμένει τεχνολογία, εφεύρεση, ιδέα χωρίς αξιοποίηση. Η αγορά, λοιπόν, θα πρέπει να στηριχθεί με διαφορετικές πολιτικές. Θα πρέπει να υπάρχουν soft πολιτικές, πολιτικές διασύνδεσης, ευαισθητοποίησης που θα φέρνουν σε επαφή τους παίκτες, δηλαδή επιχειρήσεις που έχουν επιχειρηματικό πνεύμα, έχουν αγοράσει ή παράξει τεχνολογία και έχουν διάθεση να αναλάβουν το ρίσκο – αλλά και αυτοί θα πρέπει να βοηθηθούν.
- ✓ Επίσης, χρειάζεται και εξωστρέφεια, η ελληνική αγορά δεν είναι το Α και το Ω. Καλό παράδειγμα αποτελεί το Βέλγιο: η φλαμανδική κοινότητα σχεδιάζει τις δικές της πολιτικές, στο πλαίσιο των οποίων υπάρχει ένα οριζόντιο πρόγραμμα ως ομπρέλα με στόχο τη διασύνδεση των Πανεπιστημίων με τον έξω κόσμο. Σημαντική, βέβαια, δεν είναι μόνο η διασύνδεση με την αγορά, αλλά και η συνέχιση της πολιτικής.
- ✓ Υπάρχει μία άκριτη υιοθέτηση ευρωπαϊκών και άλλων πολιτικών που η σύλληψή τους είναι αλλού, η δημιουργία τους είναι αλλού, η χάραξή τους είναι αλλού και υιοθετούνται με ελαφρές τροποποιήσεις για να λειτουργήσουν στο ελληνικό περιβάλλον. Οι τεχνολογικές συστάδες ήταν ένα τέτοιο παράδειγμα. Η ελληνική δημόσια πολιτική δεν είχε ποτέ στόχευση. Αγόταν και φερόταν από τις μόδες.

Χατζαντώνης Δημήτρης (Σύμβουλος Διοίκησης, ΣΕΒ)

- ✓ Έχουμε ένα συστηματικό χρόνιο πρόβλημα αποσαφήνισης των σημείων από τα οποία παράγεται αυτή η πολιτική. Έχουμε δύο Υπουργεία, Παιδείας και Ανάπτυξης. Αυτοί οι διαχωρισμοί σε μία μικρή χώρα, με μικρά οικονομικά μεγέθη και μικρές κλίμακες, προκαλούν δυσλειτουργίες και ενδεχομένως και απορίες γιατί είμαστε σε αυτό το σημείο. Προκαλεί απορία ένα βεβιασμένο *modus operandi* ή και *vivendi* που έχει βρεθεί μεταξύ των δύο πόλων πολιτικής. Αυτό προϋποθέτει πολύ καλά οργανωμένες δημόσια διοίκηση και σχέσεις με το οικοσύστημα της καινοτομίας γενικά, αλλά είναι αμφίβολο κατά πόσο αυτά υφίστανται.

- ✓ Η επένδυση στην επιχειρηματική καινοτομία είναι ακριβή και προϋποθέτει κλίμα και περιβάλλον για την επένδυση συνολικά. Να θυμηθούμε ότι βρισκόμαστε στο 5^ο – 6^ο έτος αποεπένδυσης στην οικονομία, δηλαδή αρνητικού σχηματισμού παγίου κεφαλαίου στην οικονομία. Αυτό οριοθετεί, αν όχι ματαιώνει, την όποια συζήτηση για θέματα πολιτικής για την επιχειρηματική καινοτομία. Οι ελληνικές επιχειρήσεις δεν επενδύουν, και όχι μόνο για την καινοτομία, αλλά ακόμα και για να αντικαταστήσουν τον εξοπλισμό τους. Το ότι είναι ακριβή συνεπάγεται και την ανάγκη εξεύρεσης πόρων. Έκτακτες ενισχύσεις, ακανόνιστες, τύπου ΕΣΠΑ βοηθούν, αλλά δεν είναι πολιτική. Είναι καταλύτης. Αυτό που λείπει είναι ένα περιβάλλον σταθερό που θα αποτελεί πρόσκληση – πρόκληση προς τους νέους παίκτες της επιχειρηματικής καινοτομίας για να επενδύσουν. Υπάρχει ιστορικά μία ανώμαλη κατάσταση στη χώρα όσον αφορά την πολιτική των επενδύσεων. Έχουμε ένα εργαλείο απαρχαιωμένο, ομολογουμένως αναποτελεσματικό, που είναι ο αναπτυξιακός νόμος. Επανέρχεται για να στηρίξει την επιχειρηματική καινοτομία, όταν κανένας πολιτικός σχεδιαστής σε αυτή τη χώρα δεν έχει μιλήσει θετικά γι' αυτό το εργαλείο. Το σταθερό περιβάλλον, όμως, δεν έχει να κάνει με δωρεάν χρήματα, αλλά με σύγχρονα χρηματοδοτικά εργαλεία, όπως το επιχειρηματικό κεφάλαιο, το κεφάλαιο συμμετοχών εν γένει.
- ✓ Η καινοτομία, εκτός από ακριβή, είναι δύσκολη και θέλει χρόνο. Η δουλειά που γίνεται σε επίπεδο διοίκησης, όσο σημαντική κι αν είναι, δεν γίνεται με συνέχεια. Υπάρχουν επιχειρήσεις που περιμένουν και δεν ξέρουν πότε μπορούν να κάνουν κάτι με τα προγράμματα. Δεν είναι δυνατόν η στήριξη των όποιων συνεργασιών και προτάσεων των επιχειρήσεων να αποφασίζεται σημειακά και ευκαιριακά. Λείπει η υποδομή εκείνη που ωριμάζει projects συνεργασίας των επιχειρήσεων με Πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα, προκειμένου να είναι έτοιμα στην περίπτωση προκήρυξης των προγραμμάτων. Τα Πανεπιστήμια σήμερα δεν διαθέτουν και τον παλιό μηχανισμό της μεταφοράς τεχνολογίας, τα Γραφεία Διαμεσολάβησης. Συζητείται η επανέναρξή τους, ωστόσο η χώρα δεν διαθέτει στοιχειώδεις μηχανισμούς για την επανεκκίνηση της οικονομίας της. Υπάρχουν υποδομές που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ένα ευνοϊκό περιβάλλον, όπως τα τεχνολογικά πάρκα και που χρηματοδοτήθηκαν γι' αυτό το σκοπό, προκειμένου να βοηθήσουν στην έξοδο της γνώσης και την αξιοποίησή της από το Πανεπιστήμιο και το ερευνητικό κέντρο προς την οικονομία και την κοινωνία. Υπάρχει όπως πληροφόρηση και απολογισμός για το τι έχει γίνει;
- ✓ Σε ό,τι αφορά τις νεοφυείς επιχειρήσεις, ό,τι γίνεται καλώς γίνεται. Ωστόσο υπάρχει μία παρανόηση. Θεωρούμε ότι μπορούμε να αναπτύξουμε νεοφυή επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα σε απόσταση από την υπόλοιπη οικονομία, από τις υπόλοιπες mainstream

επιχειρήσεις. Οι νεοφυείς επιχειρήσεις μπορούν να σταθούν στα πόδια τους ως συνεργάτες της καθιερωμένης βιομηχανίας.

- ✓ Στο προσχηματικό τουλάχιστον επίπεδο δεν έλειψε η συμμετοχή του επιχειρηματικού κόσμου μέσω κάποιων fora για τις διαδικασίες σχεδιασμού αναπτυξιακών δράσεων σχετικά με την επιχειρηματική καινοτομία. Αυτό που έλειψε και τον καθιστά μη υπεύθυνο γι' αυτά που υλοποιούνται, είναι ότι ποτέ δεν του χρεώθηκε συγκεκριμένη ευθύνη. Ένα παράδειγμα αφορά στις συνεργασίες τύπου clusters. Ο σχεδιασμός δράσεων για τις συστάδες επιχειρήσεων ήταν συνήθως μια δημόσια δράση που αναλάμβανε ένας πυρήνας συμβούλων στο Υπουργείο ή στη Γενική Γραμματεία και εντός κάποιου διαστήματος 40 ημερών ή 2 μηνών έπρεπε να γίνει ό,τι γίνει. Αυτό όμως δεν γίνεται έτσι πουθενά. Αυτό που δεν έχει γίνει ποτέ είναι να κληθεί η βιομηχανία, προκειμένου να αναλάβει ένα ρόλο, να χρεωθεί με ευθύνη στο σχεδιασμό των κρίσιμων πολιτικών για την επιχειρηματική καινοτομία. Καλείται προσχηματικά να συμμετάσχει σε πλατφόρμες καινοτομίας.
- ✓ Είναι απολύτως αναγκαία μία νέα σχέση της διοίκησης με τον επιχειρηματικό τομέα, πιο αληθινή και πιο δεσμευτική και για τα δύο μέρη. Αυτό μπορεί να γίνει σε επίπεδο Εθνικού Συμβουλίου Καινοτομίας, αλλά πρέπει να γίνει πολύ πιο πρακτικά σε επίπεδο σχεδιασμού επιχειρησιακών δράσεων εκεί που υπάρχουν προτεραιότητες.

Παλλαδινού Σοφία (Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας, Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης)

- ✓ Υπάρχει έλλειψη εθνικής πολιτικής και ειδικά για την καινοτομία είναι και αποσπασματική. Στην ουσία πρόκειται για μοίρασμα χρημάτων χωρίς στόχο. Όπου χορηγήθηκε, ό,τι χορηγήθηκε, ήταν χωρίς σκοπό και πρόβλεψη διασύνδεσης με άλλους τομείς. Δεν υποστηρίχθηκε η καινοτομία γύρω από το προϊόν. Είμαστε αναγκασμένοι να εφαρμόσουμε διαδικασίες γιατί υπάρχει προϊόν. Αν δεν υπάρχει προϊόν, ποια διαδικασία, που και τι πρέπει να εφαρμοστεί; Κάτι πρέπει να παράγεται Αυτό που πρέπει να παραχθεί, πρέπει και να πουληθεί. Όταν για παράδειγμα υπήρχαν προγράμματα πράσινης επιχειρηματικότητας από τη Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας πχ. για τις ανακυκλωτικές, κάποιες από αυτές που αξιοποίησαν τα χρήματα, δημιούργησαν μισά κομμάτια των γραμμών παραγωγής που έλεγαν ότι θα κάνουν, με αποτέλεσμα να υλοποιηθεί το πιο δύσκολο κομμάτι, η συλλογή και η διαχείριση, η πρώτη επεξεργασία των απορριμμάτων, αλλά τα υπόλοιπα κομμάτια που θα έπαιρναν το προϊόν της πρώτης μεταποίησης και θα το πήγαιναν στην υψηλή προστιθέμενη αξία, δεν ενισχύθηκαν σε

επίπεδο πολιτικής. Οι επιχειρήσεις πέτυχαν υψηλούς τζίρους μόνο και μόνο επειδή έστελναν πρώτη ύλη στο εξωτερικό, αλλά το εθνικό αποτέλεσμα ήταν πολύ μικρό.

- ✓ Είναι απαραίτητος ο ορισμός της καινοτομίας. Όταν κάνεις πολιτική, πρέπει να τη θέσεις, να πεις ποια είναι και να προβλέψεις τους τρόπους διευκόλυνσης της διασύνδεσης των τομέων παραγωγής.

Εργαστήριο Δημόσιας Πολιτικής με τίτλο «Σχεδιασμός και εφαρμογή της δημόσιας πολιτικής στον τομέα του αστικού σχεδιασμού και των αναπλάσεων»

Τρίτη 13 Δεκεμβρίου 2016, Αθήνα, ΕΚΚΕ

Συμμετέχοντες Εργαστηρίου:

1. Δεμερτζής Νίκος, Καθηγητής, Διευθυντής και Πρόεδρος Δ.Σ. του ΕΚΚΕ, Υπεύθυνος Προγράμματος, Συντονιστής Εργαστηρίου
2. Γεωργαράκης Νίκος, Ερευνητικής ΕΚΚΕ, Συνυπεύθυνος Προγράμματος, Συντονιστής Εργαστηρίου
3. Εμμανουήλ Δημήτρης, Διευθυντής Ερευνών ΕΚΚΕ
4. Τασοπούλου Αναστασία, Μηχ. Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Συνεργάτης Ερευνητής ΕΚΚΕ
5. Λαϊνάς Ιωάννης, Μηχ. Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Συνεργάτης Ερευνητής ΕΚΚΕ
6. Μαλούτας Θωμάς, Γενικός Γραμματέας Έρευνας και Τεχνολογίας Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων
7. Γκανασούλης Γεώργιος, Προϊστάμενος Γενικής Διεύθυνσης Πολεοδομίας Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας
8. Ψυχογιός Θεοδόσης, Προϊστάμενος Διεύθυνσης Πολεοδομικού Σχεδιασμού και Τράπεζας Γης Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας
9. Γαλάνη Θεοδώρα, Προϊσταμένη Διεύθυνσης Αρχιτεκτονικής, Οικοδομικών Κανονισμών και Αδειοδοτήσεων Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, τ. Πρόεδρος ΕΑΧΑ Α.Ε.
10. Σούμπερτ Σόνια, Προϊσταμένη Τμήματος Α' Διεύθυνσης Μελετών & Έργων Αστικών Αναπλάσεων Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας
11. Καλτσά Μαρία, Αρχιτέκτων, πρώην Γενική Γραμματέας Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
12. Μήλιας Αντώνιος, Διευθυντής Προγραμματισμού και Ανάπτυξης Δήμου Πειραιά
13. Οικονόμου Δημήτρης, Καθηγητής χωροταξικού και Πολεοδομικού Σχεδιασμού Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
14. Δελλαδέτσιμας Παύλος-Μαρίνος, Καθηγητής Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αστικής Γεωγραφίας Χαροκόπειου Πανεπιστημίου
15. Τριανταφυλλόπουλος Νίκος, Επίκουρος Καθηγητής Πολεοδομικής Πολιτικής και Διαχείρισης Ακινήτων Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
16. Τσέκος Θεόδωρος, Αναπληρωτής Καθηγητής Δημόσιας Διοίκησης Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων και Οργανισμών Α.Τ.Ε.Ι. Πελοποννήσου

A. Σκοπός και δομή του εργαστηρίου

Τασοπούλου Αναστασία & Λαϊνάς Ιωάννης, Μηχ. Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Συνεργάτες Ερευνητές ΕΚΚΕ

Το εργαστήριο στοχεύει στην ανταλλαγή απόψεων αναφορικά με τον τρόπο που σχεδιάζεται, υλοποιείται και γίνεται η αξιολόγηση και παρακολούθηση της πολιτικής αστικών αναπλάσεων με έμφαση στην Ελλάδα. Επιδιώκει, ειδικότερα, να συμβάλλει στη διαμόρφωση κατευθύνσεων για τη δημόσια πολιτική αναπλάσεων με την υποβολή τεκμηριωμένων προτάσεων για την άρση των παρατηρούμενων δυσχερειών και την ολοκληρωμένη εφαρμογή προγραμμάτων αστικής ανάπλασης.

Οι τοποθετήσεις των συμμετεχόντων στο εργαστήριο και η συζήτηση οργανώνεται στη βάση των ακόλουθων ενδεικτικών αξόνων:

- Υφιστάμενο πλαίσιο και περιεχόμενο πολιτικής στην Ελλάδα
- Πολιτική αστικών αναπλάσεων στον Ευρωπαϊκό χώρο (προσεγγίσεις, καλές πρακτικές, επιδράσεις από πολιτικές της ΕΕ)
- Ζητήματα / προβλήματα σχεδιασμού, υλοποίησης και αξιολόγησης της εφαρμογής της πολιτικής
- Σύγχρονα χρηματοοικονομικά εργαλεία
- Προτάσεις και κατευθύνσεις πολιτικής

Ειδικότερα κρίσιμα ερωτήματα αποτελούν:

- Ποιες είναι οι βασικές προϋποθέσεις για μπορέσει να επιτευχθεί μια συγκροτημένη και ολοκληρωμένη πολιτική αστικών αναπλάσεων στην Ελλάδα, κατά τα πρότυπα της πολιτικής «αστικής αναγέννησης» ή «αναζωογόνησης», και πώς μπορούν να αποφευχθούν αποσπασματικές και «εμπειρικές» παρεμβάσεις;
- Τι είδους ρόλους θα πρέπει να αναλάβουν τα διάφορα επίπεδα διοίκησης και πώς μπορεί να επιτευχθεί κάθετη και οριζόντια συνεργασία;
- Τι είδους εργαλεία παρέμβασης (πολεοδομικά εργαλεία, κίνητρα κλπ.) θα πρέπει να προβλεφθούν και πώς μπορεί να διασφαλιστεί η εφαρμοσιμότητά τους, σε σχέση και με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής περίπτωσης;
- Πώς μπορεί να ενισχυθεί η δημόσια συμμετοχή και οι διαδικασίες διαβούλευσης;
- Με ποιόν τρόπο μπορεί να ενεργοποιηθεί το ιδιωτικό κεφάλαιο στις διαδικασίες αστικών αναπλάσεων; Πώς μπορούν να ενισχυθούν οι συμπράξεις δημόσιου – ιδιωτικού τομέα;
- Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν δυσμενώς την εξασφάλιση ή/και απορρόφηση ευρωπαϊκών πόρων για τις αστικές αναπλάσεις και τι είδους ρυθμίσεις απαιτούνται για την άρση αυτών των δυσχερειών;
- Ποια είναι τα βήματα που πρέπει να γίνουν ώστε να υπάρξει ένα ολοκληρωμένο σύστημα αξιολόγησης και παρακολούθησης της πολιτικής; Τι θα περιελάμβανε ένα τέτοιο σύστημα (θεσμικές δομές, δείκτες κλπ.);

B. Κύρια σημεία τοποθετήσεων (κατά σειρά τοποθέτησης)

Δελλαδέτσιμας Παύλος-Μαρίνος, Καθηγητής Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αστικής Γεωγραφίας Χαροκόπειου Πανεπιστημίου

- Το θεσμικό πλαίσιο είναι παλιό και θέλει ριζική αλλαγή.
- Όσον αφορά στο χρηματοδοτικό ζήτημα υπάρχουν δύο κατευθύνσεις. Α) ένας καλύτερος συγχρωτισμός του θεσμικού πλαισίου με μεγάλο οικονομικό κεφάλαιο, που δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή ή Β) μια ενδιαφέρουσα κατεύθυνση θα μπορούσε να είναι τα μεικτά σχήματα κυρίως του γαλλικού “sociétés d'économie mixte locales”.
- Δύο ακόμη ενδιαφέρουσες κατευθύνσεις απορρέουν από τη γερμανική εμπειρία των Business improvements districts και από τα community-land banks που είναι σε μεγάλη ανάπτυξη στην Ευρώπη και καλύπτουν ένα μεγάλο τμήμα της έλλειψης χρημάτων για κάποιες μορφές παρέμβασης.
- Γενικά το πιστωτικό σκέλος είναι πάρα πολύ κρίσιμο, ιδίως σε επίπεδο συνομιλίας με μεγάλα επενδυτικά σχήματα.
- Θα μιλήσουμε για planning gains; Θα μιλήσουμε για value capture μηχανισμούς; Για «επανεπένδυση τοπικά»;

Τσέκος Θεόδωρος, Αναπληρωτής Καθηγητής Δημόσιας Διοίκησης Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων και Οργανισμών Α.Τ.Ε.Ι. Πελοποννήσου

- Η πολιτική αστικού σχεδιασμού είναι μια ανεπαρκώς σχεδιασμένη πολιτική. επομένως το ζητούμενο είναι ποιες μεθοδολογίες θα ακολουθήσουμε προκειμένου να υπάρξει επαρκής σχεδιασμός.
- Το ζήτημα της συμμετοχής:
 - Εκείνο που ανακύπτει είναι αν αυτή η συμμετοχή είναι επαρκής και ως προς τους μετέχοντες και ως προς τα αποτελέσματα της διαδικασίας.
 - Ποιοι πρέπει να μετέχουν; Όλοι όσοι με πράξεις ή με παραλείψεις τους επηρεάζουν το περιεχόμενο της πολιτικής και όσοι υφίστανται τις συνέπειες αυτού του περιεχομένου της πολιτικής.
 - Έχουν όλοι τις γνωσιακές προϋποθέσεις να μετάσχουν στη διαδικασία; Έχουν την ωριμότητα και την πληροφόρηση; Ποιές πολιτικές αναπτύξεις ώστε να υπάρχει αυτή η ωρίμανση και η πληροφόρηση;
 - Τί είδους χρηματοδοτήσεις μπορούν να εξασφαλιστούν για ομάδες πολιτών που θέλουν να συμμετάσχουν και να συγκεντρώσουν με έναν περισσότερο ή λιγότερο δομημένο τρόπο την πληροφόρηση και να προβούν σε επεξεργασία θέσεων;
 - Ποιες είναι οι αξίες οι οποίες διέπουν την προσέγγιση; Υπάρχει σύγκλιση και ομογενοποίηση της οπτικής ή αναδεικνύονται σαφείς αντιπαραθέσεις;
 - Ποια είναι τα διακυβεύματα; Ποια είναι τα προβλήματα και ποιες οι ευκαιρίες που αναδεικνύονται;
 - Ποιες είναι οι ομάδες συμφερόντων; κ.ά.
- Το θεσμικό πλαίσιο
 - Στην Ελλάδα έχουμε υπερθεσμισμό, πλήθος διατάξεων που δεν εφαρμόζονται. Δύο επιλογές: α) διορθώνουμε το υφιστάμενο πλαίσιο ή β) δημιουργούμε ένα καινούριο σε περίπτωση που το παλιό έχει ηθικά απαξιωθεί.
- Το ζήτημα του κόστους
 - Στην περίπτωση των αστικών αναπλάσεων είναι πολύ σημαντικό: τι χρηματοδοτείται από δημόσιους πόρους και πού παρεμβαίνει η ιδιωτική χρηματοδότηση;
- Το ζήτημα της εφαρμογής

- Γενικά στο σχεδιασμό συνήθως σχεδιάζουμε στρατηγικά, οδηγούμαστε στο επιχειρησιακό επίπεδο και αφήνεται το implementation planning, ο σχεδιασμός εφαρμογής, σε δεύτερη μοίρα. Πώς επομένως όλος αυτός ο σχεδιασμός που ξεκινάει στρατηγικός εφαρμόζεται στο έδαφος;
- Το ζήτημα της αξιολόγησης
 - Γίνεται σε τρία επίπεδα: 1) εκ των προτέρων, ex ante αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης και των επιχειρησιακών δυνατοτήτων των φορέων. Εξωστρεφής και ενδοστρεφής. 2) on-going. 3) ex-post. Βασικό ζήτημα αποτελεί το ποιοι και με ποιες διαδικασίες μετέχουν στην αξιολόγηση.
- Ανατροφοδότηση και μάθηση (*feedback & learning*)
 - Πώς αυτά που προκύπτουν από την αξιολόγηση επανέρχονται σαν γνώση; Ποιοι εμπλέκονται σε αυτό και με ποιόν τρόπο;

Οικονόμου Δημήτρης, Καθηγητής χωροταξικού και Πολεοδομικού Σχεδιασμού Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

- Δεν συμφωνώ απολύτως με την άποψη ότι πρέπει να πετάξουμε το ισχύον θεσμικό πλαίσιο τελείως από το χάρτη.
- Δεν έχουμε μια πολιτική αναπλάσεων σε επίπεδο κεντρικής κυβέρνησης, που να προσδιορίζει τι θέλουμε να πετύχουμε και πώς να το οργανώσουμε.
- Λίγο πιο κάτω, στο επίπεδο των συγκεκριμένων περιοχών στις οποίες θα γίνουν οι αναπλάσεις υπάρχει ένα πολύ καλό εργαλείο, το ΣΟΑΠ, που δίνει τη δυνατότητα να γίνουν ολοκληρωμένες αναπλάσεις, με την έννοια του πολυτομεακού.
- Αυτό το οποίο είναι αποτυχημένο είναι το αντίστοιχο στρατηγικό πλαίσιο σε τοπικό επίπεδο του Ν. 2508/1997, δηλ. οι αναπλάσεις του Ν. 2508. Αυτό θέλει ριζική αναμόρφωση διότι πρώτον είναι φοβερά δύσκαμπτο, δεύτερον δεν αντιστοιχεί στην ελληνική πραγματικότητα ιδίως σε ό,τι αφορά στη μικροϊδιοκτησία, και τρίτον είναι εστιασμένο στο φυσικό σχεδιασμό.
- Εκεί που έχουμε πολύ μεγάλες ελλείψεις είναι στο από κάτω επίπεδο, στην εφαρμογή. Τα ΣΟΑΠ προβλέπουν παρεμβάσεις σε πλήθος πεδίων (70-80). Σε πολλά από αυτά το πρόβλημα είναι ότι δεν υπάρχει θεσμικό εργαλείο.
- Ένα πολύ σημαντικό θέμα είναι το τι κάνουμε με το κτιριακό απόθεμα και μια πτυχή του είναι το κενό κτιριακό απόθεμα. Ο κ. Μαλούτας έκανε μια πολύ ενδιαφέρουσα πρόταση: να χρησιμοποιηθεί το κενό κτιριακό απόθεμα για την αντιμετώπιση μιας πτυχής του προσφυγικού και του μεταναστευτικού.
- Κάτι άλλο θα μπορούσε να είναι η προσέλκυση / μόχλευση ιδιωτικών κεφαλαίων, για τα ακίνητα τα οποία έχουν αναπτυξιακές δυνατότητες. Εκεί έχουμε τεράστιο έλλειμμα εξειδικευμένου θεσμικού εργαλείου. Είχε υπάρξει μια προσπάθεια και είχε ξεκινήσει μέσα από το ΣΟΑΠ της Αθήνας να βγει ένα σχέδιο νόμου, ένα εργαλείο, το οποίο να αντιμετωπίζει το πρόβλημα αυτό στη βάση του, το οποίο επίσης παγώσε.
- Υπάρχουν κάποια θέματα σε σχέση με τον αναπτυξιακό προγραμματισμό, όπου και εκεί έχουν γίνει από τα ΣΟΑΠ συγκεκριμένες προτάσεις για αξιοποίηση δυνατοτήτων εξαιρέσεων από τον χάρτη περιφερειακών ενισχύσεων της ΕΕ που βάζει πλαφόν στις εξαιρέσεις. Δυστυχώς η συζήτηση ατόνησε και ο νέος αναπτυξιακός νόμος δεν το αξιοποίησε.
- Εστιάζοντας ειδικά στο θέμα της χρηματοδότησης, το βασικό θετικό είναι ότι γύρω στα 450 εκ. έχουν προκαθοριστεί για τη χρηματοδότηση ολοκληρωμένων χωρικών επενδύσεων για τη

βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Δυστυχώς, το εργαλείο δεν έχει ακόμα επί της ουσίας ενεργοποιηθεί.

- Στα ΣΟΑΠ στα οποία έχουμε εμπλακεί έγινε διαβούλευση σε πολλά επίπεδα. Η χειρότερη, αυτή δηλ. που δεν αποδίδει καθόλου, είναι αυτή που προβλέπεται από το νόμο (ανάρτηση στο site του Δήμου και δυνατότητα έκφρασης γνώμης από τους πολίτες/φορείς). Από την άλλη πλευρά όμως υπάρχουν δύο άλλα είδη διαβούλευσης τα οποία γίνονται στα ΣΟΑΠ και είναι πετυχημένα. Το πρώτο είναι διαβούλευση με φορείς των πόλεων, συλλογικότητες, κοινωνία πολιτών, επιχειρήσεις και το δεύτερο είναι διαβούλευση με τα υπεύθυνα για την έγκριση του ΣΟΑΠ Υπουργεία.
- Το ΣΟΑΠ της Δυτικής Αθήνας έχει 8 Δήμους, δώδεκα δημάρχους (άλλαξαν μετά τις δημοτικές εκλογές). Είναι σχεδόν από όλο το πολιτικό φάσμα. Έχει περάσει το ΣΟΑΠ από τα 8 Δ.Σ. ομόφωνα, κάτι το οποίο νομίζω για την Ελλάδα είναι πρωτοφανές.
- Για το ζήτημα της εφαρμογής (implementation) το βασικό είναι ποιος θα το τρέξει. Υπάρχουν κάποια σχήματα που αρχίζουν και διαμορφώνονται και οριζόντια. Στο ΥΠΕΝ θα γίνει τώρα ένα δίκτυο πόλεων που έχουν ΣΟΑΠ, θα μπορεί να κάνει και ανταλλαγή εμπειρίας και να χειρίζεται κάποια οριζόντια θέματα. Πέραν αυτού όμως ο βασικός παίκτης είναι ο Δήμος. Είναι ο μόνος που μπορεί να συντονίσει. Το ΣΟΑΠ της Αθήνας αναθέτει και επισήμως στο Δήμο αυτό το ρόλο.
- Για αναπλάσεις τύπου αναγέννησης απαιτούνται προσπάθειες σε πολλά επίπεδα, διότι όλα τα προβλήματα δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν με την ίδια μέθοδο. Απαιτείται στρατηγικός σχεδιασμός και απαιτούνται ειδικά εργαλεία για την παρέμβαση στον ιδιωτικό χώρο.
- Απαιτούνται επίσης μικρές παρεμβάσεις και 'από κάτω'. Δηλαδή παράλληλα με ότι προχωρεί 'από πάνω' πρέπει να αρχίσουν να γίνονται και μικροπράγματα από κάτω, τα οποία μπορεί να έχουν μεταστατική λειτουργία. Δεν μπορεί να είναι 'top-down' μόνο η προσέγγιση, πρέπει να γίνονται και 'bottom-up' πράγματα όπου είναι εφικτό. Απαιτούνται όλα να προχωράνε ταυτόχρονα και το καθένα με τη δικιά του δυναμική να συμβάλλει σε ένα θετικό αποτέλεσμα.

Γκανασούλης Γεώργιος, Προϊστάμενος Γενικής Διεύθυνσης Πολεοδομίας Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας

- Όσον αφορά στις αξίες, αυτές λίγο ή πολύ είναι δεδομένες και δεν πρέπει συνέχεια να ψάχνουμε να βρούμε κάτι το οποίο έχει διατυπωθεί έστω και αποσπασματικά και τώρα τελευταία μάλιστα ολοκληρωμένα με την έγκριση της διακήρυξης του Κίτο με το καινούριο Habitat 3, που περιλαμβάνει περίπου τα πάντα για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη.
- Στην Ελλάδα όλες αυτές τις δεκαετίες η έννοια της ανάπλασης έχει εντοπιστεί και περιοριστεί στο δημόσιο υπαίθριο χώρο. Ενώ από επιστημονικής προσέγγισης όλοι γνωρίζουμε ότι η ανάπλαση είναι στην ουσία μία δέσμη δράσεων οι οποίες αφορούν και τον δημόσιο χώρο και τον ιδιωτικό χώρο και τον κτιριακό πλούτο που υπάρχει. Από εδώ και πέρα θα πρέπει να επεκταθεί η αντίληψη περί του τι εστί ανάπλαση. Άλλωστε ο ιδιώτης πάρα πολύ δύσκολα θα κινητοποιηθεί για να χρηματοδοτήσει μία παρέμβαση καθαρά στον δημόσιο αστικό χώρο.
- Όταν μιλάμε για αναπλάσεις κατά την προσωπική μου άποψη το μυαλό μου πηγαίνει πάντα στο Δήμο. Πρέπει να είναι ο κατεξοχήν αρμόδιος για συγκρότηση πολιτικών σε αυτόν των τομέα. Μην ξεχνάμε βέβαια ότι υπάρχουν παρεμβάσεις οι οποίες εμπίπτουν στη γενική έννοια των αναπλάσεων οι οποίες είναι και αποφάσεις κεντρικού πολιτικού επιπέδου, για παράδειγμα η όπερα και η βιβλιοθήκη.
- Η διαβούλευση, η οποία είναι εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα, δεν σημαίνει ότι λύνει τα πάντα. Προφανώς όμως για την αποδοχή οποιουδήποτε project πρέπει στο μέγιστο δυνατό βαθμό να γίνεται η καλλιέργεια στη συνείδηση του κόσμου και ειδημόνων και λιγότερο ειδημόνων ώστε

να τυγχάνει της μεγαλύτερης δυνατής αποδοχής. Ο Δήμος είναι ο κύριος μοχλός σε αυτά τα ζητήματα.

- Το θεσμικό πλαίσιο για τις αναπλάσεις χρειάζεται μια συνολική αναθεώρηση. Εγώ καταρχήν είμαι της άποψης περισσότερο βελτίωσης των νόμων και όχι πλήρους αντικατάστασής τους. Στο συγκεκριμένο όμως τομέα, επειδή η φιλοσοφία του Ν.2508 είναι στηριγμένη σε ένα άλλο τρόπο και διοίκησης (π.χ. έχει καταργηθεί η ΔΕΠΟΣ) και χρηματοδότησης, πρέπει κανείς να το δει εντελώς διαφορετικά.
- Απαιτείται ένα πιο σφικτό, πιο σαφές και πιο αποτελεσματικό πλαίσιο το οποίο δεν θα πρέπει να παραμένει ως κείμενο ευχών. Πέρα από θέματα διαφάνειας και διαδικασιών, πρωτίστως να υπάρχει ένα κεφάλαιο που να διασφαλίζει ότι δεν μπορεί να ξεκινήσει κανένα τεχνικό έργο όπου δεν θα είναι εκ των προτέρων απολύτως διασφαλισμένη η μελλοντική του βιωσιμότητα.
- Όσον αφορά στη χρηματοδότηση, πρέπει να μπει πολύ δυναμικά στην προβληματική η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα και της ιδιωτικής χρηματοδότησης, ζήτημα το οποίο στο εξωτερικό έχει επιλυθεί εδώ και δεκαετίες. Πρέπει να καλλιεργήσουμε ένα κλίμα ότι η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα με ένα νόμιμο και ελέγξιμο κέρδος και μια διαδικασία διαφανή δεν είναι κάτι κακό.
- Οι υπηρεσίες έχουν μεγάλη αδυναμία. Οι υπηρεσίες που έχουν κεντρικό ρόλο και θα έπρεπε να είναι επιτελικές, δυστυχώς, αναλύσκονται σε θέματα που δεν έχουν επιτελικότητα.
- Πάσχουμε μονίμως από την ανατροπή προγραμματισμών από τον ένα Υπουργό στον άλλο, και δεν αναφέρομαι μόνο στην αλλαγή κυβέρνησης, αλλά και στην αλλαγή υπουργών εντός της ίδιας κυβέρνησης. Προκύπτουν άλλες προτεραιότητες, και πράγματα που έχουν ξεκινήσει μπαίνουν στο ράφι.
- Η θεσμική θωράκιση των αστικών προγραμμάτων για την αναζωογόνηση, όπως είναι ένα ΣΟΑΠ, από τη στιγμή που γίνει κοινή συνείδηση ότι όλοι πρέπει να δουλέψουν σε μια τέτοια συγκεκριμένη κατεύθυνση, τομεακά ο καθένας στο πεδίο του αντικειμένου του, είναι μια καλή βάση προκειμένου να υπάρξει και αυτή η συνέχεια ανεξαρτήτως πολιτικών αλλαγών.

Τριανταφυλλόπουλος Νίκος, Επίκουρος Καθηγητής Πολεοδομικής Πολιτικής και Διαχείρισης Ακινήτων Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

- Πρέπει να κατανοήσουμε ότι έχουμε ανάγκη τη συμμετοχή και το χρήμα του ιδιωτικού τομέα.
- Ο κάθε ένας που μπορεί να εμπλέκεται και να έχει οποιαδήποτε ωφέλεια από την αστική ανάπτυξη θα πρέπει να απενοχοποιηθεί και να βρεθούν τρόποι να συμμετάσχει όσο το δυνατό πιο αποτελεσματικά ο διωκτικός τομέας.
- Βεβαίως ανάπτυξη δεν σημαίνει μόνο δημόσιος χώρος σημαίνει και ιδιωτικός χώρος. Άρα θα πρέπει να συνεργαστούν ο ιδιωτικός με το δημόσιο τομέα υποχρεωτικά.
- Σε ότι αφορά το πώς θα έβλεπα εγώ τη διαχείριση καταρχήν αυτών γενικά των θεμάτων ανάπτυξης. Ο ιδιωτικός τομέας εφόσον τον χρειαζόμαστε απαιτεί ταχύτητα, ευελιξία και δυνατότητες διαπραγμάτευσης. Αυτό θα πρέπει να εξασφαλιστεί. Ο ιδιωτικός τομέας αναλαμβάνει ρίσκο επενδύοντας σε περιοχές ανάπτυξης και ζητά τη βοήθεια για να ενεργοποιηθεί από τον δημόσιο τομέα, να του ρυθμίσει το πλαίσιο με σαφήνεια, να τηρήσει τα όσα λέει και να τα κάνει στο σωστό timing.
- Όταν θέλεις να παρέμβεις στο ήδη δομημένο περιβάλλον τα πράγματα γίνονται ιδιαίτερα πολύπλοκα και δεν είναι δυνατόν να προσελκυστεί πραγματικά ο ιδιωτικός τομέας εύκολα. Άρα κατά τη γνώμη μου, το δημόσιο θα πρέπει να έχει έναν φορέα ο οποίος θα έχει αυξημένες αρμοδιότητες, θα έχει πραγματική εξουσία να περνάει πράγματα και γρήγορα, θα διέπεται

από συγκεκριμένες διαδικασίες, θα αντιδρά στο σωστό timing και θα έχει την υποστήριξη της πολιτικής, που αυτό είναι και το δυσκολότερο. Και θα πρέπει να εξασφαλίζει διαφάνεια. Στον φορέα θα πρέπει να συμμετάσχουν όχι μόνο το δημόσιο αλλά και ο ιδιώτης. Και έτσι γίνεται η κατανομή του ρίσκου, ένα πολύ μεγάλο θέμα πλέον.

- Αναποτελεσματική διοίκηση και ατελέσφορες διαδικασίες αυξάνουν το ρίσκο. Αυξημένο ρίσκο σημαίνει αύξηση του κόστους. Από τη στιγμή που έχουμε μια αγορά και μια κοινωνία με αυξανόμενα κοινωνικά προβλήματα δεν μας επιτρέπεται να αυξάνουμε το κόστος των παρεμβάσεων υπέρμετρα λόγω αγκυλώσεων διοικητικών. Η δουλειά του κράτους είναι να θέτει το πλαίσιο για να κινηθεί η αγορά. Το δημόσιο χρήμα κυρίως να το χρησιμοποιεί για να βοηθήσει τον ιδιωτικό τομέα να κινητοποιηθεί.
- Εγώ βλέπω και πρόβλημα στον καθορισμό του δημοσίου συμφέροντος και της αντίληψης του δημοσίου συμφέροντος η οποία δεν είναι καθόλου εύκολη.
- Σε ότι αφορά το θεσμικό πλαίσιο, θεωρώ ότι θα πρέπει να υπάρχει ένα ευέλικτο θεσμικό πλαίσιο που δεν θα μπορεί να ρυθμίζει τα πάντα. Ο Ν. 2508 θεωρώ ότι δεν είναι επιχειρησιακός και παρουσιάζει πρόβλημα. Διότι θέλει να τα ρυθμίσει όλα, τα πάντα, σε κάθε λεπτομέρεια, ενώ η κάθε περίπτωση είναι διαφορετική και σε κάθε χρονική στιγμή έχουμε διαφορετικά πράγματα.
- Άρα προκρίνω και θεωρώ πάρα πολύ σοφή θα έλεγα τη λύση τύπου ΣΟΑΠ, δηλαδή ένα ευέλικτο πλαίσιο το οποίο ενδεχομένως θα έπρεπε να ενισχυθεί σε κάποια σημεία έτσι ώστε να είναι και περισσότερο δεσμευτικό. Από εκεί και πέρα να εξασφαλιστούν τα επί μέρους εργαλεία με τη χρήση των οποίων θα μπορούσε να εξασφαλιστεί η υλοποίηση των όσων δράσεων κατά περίπτωση έχει διερευνήσει και προτείνει ένα ΣΟΑΠ. Και το οποίο ΣΟΑΠ θα παρακολουθείται από έναν φορέα που θα έχει ισχύ. Όχι από 17 Υπουργεία και από 145 Διευθύνσεις και Τμήματα. Διότι πάρα πολύ σημαντικός παράγοντας είναι και το timing, το πότε θα γίνει κάθε δράση.
- Στο Τμήμα μας προσπαθήσαμε να αναπτύξουμε ένα εργαλείο για την παρέμβαση ουσιαστικά στον ιδιωτικό χώρο, δηλ. στα κτίρια τα οποία χρειάζονται αποκατάσταση. Ξεκίνησε στα πλαίσια του ΣΟΑΠ της Αθήνας σαν ένα τμήμα επιχειρησιακού σχεδιασμού σε κατώτερο επίπεδο. Έγινε η μελέτη αυτή η οποία υποβλήθηκε και στην Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, διότι σκοπός ήταν να κινητοποιηθεί και ο ιδιωτικός τομέας, να επιτευχθούν μοχλεύσεις. Αυτή η μελέτη υποβλήθηκε στην ΕΤΕ αλλά υποβλήθηκε από εμάς υπό την αίρεση ότι δεν μπορεί να προχωρήσει επαρκώς αυτός ο μηχανισμός, ο οποίος επί της ουσίας προέβλεπε την αποϋλοποίηση της ιδιοκτησίας, δηλ. να υπάρξει μια διάσταση μεταξύ του φυσικού αντικείμενου και του χρηματοοικονομικού αντικείμενου ώστε να μπορεί να γίνεται μία πιο αποτελεσματική και γρήγορη διαχείριση του προβλήματος. Έγινε και επεξεργασία με την ευγενή χρηματοδότηση του ιδρύματος Ωνάση ενός θεσμικού πλαισίου για την παρέμβαση στον ιδιωτικό χώρο, δηλαδή στα κτίρια, προσπαθώντας να προωθήσουμε την ιδέα, μεταξύ των άλλων, ότι η ιδιωτική ιδιοκτησία δεν είναι μόνο ατομικό δικαίωμα είναι και κοινωνική υποχρέωση. Δημιουργήθηκε ένα νομοσχέδιο το οποίο στα τέλη του 2014 υιοθετήθηκε από το τότε υπουργείο ΥΠΕΚΑ και έγινε και μια Επιτροπή. Σταμάτησε η όλη προσπάθεια στις αρχές του 2015 μετά τις εκλογές και δεν προωθήθηκε ποτέ για ψήφιση.

Σούμπερτ Σόνια, Προϊσταμένη Τμήματος Α' Διεύθυνσης Μελετών & Έργων Αστικών Αναπλάσεων Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας

- Το θεσμικό πλαίσιο των αναπλάσεων χρειάζεται επαναπροσδιορισμό, χρειάζεται μια τροποποίηση. Η προσωπική μου άποψη ήταν πάντα ότι η ο Ν.2508 αφορούσε ήπια ανάπλαση τύπου face-lifting, ενώ αυτό το οποίο θα έπρεπε να τον απασχολεί είναι τα έργα της ανάπλασης να προκύπτουν μέσα από ένα ΣΟΑΠ, ώστε να εξασφαλίζεται και η κοινωνική και

οικονομική συνοχή παράλληλα με τις αναπτυξιακές διαστάσεις και την προστασία του περιβάλλοντος.

- Το προϊόν της ανάπλασης που εν τέλει θα χρηματοδοτηθεί / υλοποιηθεί θα πρέπει να είναι μέσα από ένα γενικότερο σταθερό πλαίσιο που προκύπτει από όλον τον υπερκείμενο σχεδιασμό.
- Επιπλέον φορέας δεν θεωρώ ότι πρέπει να δημιουργηθεί. Θεωρώ ότι ο Δήμος είναι και δημοκρατικά ο καθ' ύλην αρμόδιος για την παρακολούθηση αυτού του προγράμματος το οποίο βέβαια είναι μέσα στον στρατηγικό σχεδιασμό, είναι προϊόν του στρατηγικού σχεδιασμού. Ως τέτοιο, μπορούμε να το παρακολουθήσουμε μέσα από το Παρατηρητήριο, ένα μέτρο που επεξεργάζεται αυτή τη στιγμή το Υπουργείο.
- Η συμμετοχική διαδικασία θεωρώ ότι είναι στη χώρα μας ανύπαρκτη. Επί ΕΠΑ είχε κάτι ξεκινήσει. Πρέπει να γίνεται σε δύο επίπεδα. Το ένα είναι το επίπεδο του απλού πολίτη, του χρήστη, και το δεύτερο επίπεδο είναι σε ένα στρογγυλό τραπέζι, από ανθρώπους με κάποια γνώση στο αντικείμενο. Όπως είχε γίνει με το re-think, με την περίφημη Πανεπιστημίου.
- Ως προς το συντονισμό των φορέων, επιχειρούμε αυτή τη στιγμή στη δική μας Διεύθυνση, στο δικό μας Υπουργείο, για ένα συγκεκριμένο θέμα ανάπλασης να συντονίσουμε τρεις Δ/σης και μία Εφορεία του Υπ. Πολιτισμού, Περιφέρειας, Δήμο κλπ.. Είναι εξαιρετικά δύσκολο, διότι δεν υπάρχει η παιδεία. Το κάθε Υπουργείο θεωρεί ότι το δικό του αντικείμενο είναι το ένα και μοναδικό, δεν υπάρχει συνέργεια.
- Ως προς τις χρηματοδοτήσεις, συμφωνώ ότι δεν υπάρχει περίπτωση να λειτουργήσει το σύστημα χωρίς τον ιδιωτικό τομέα. Η αναγκαιότητα μιας αναπτυξιακής τράπεζας η οποία θα έπαιζε και αυτή το ρόλο στις χρηματοδοτήσεις έργων Δήμων για αναπτυξιακό λόγο θα μπορούσε να εξεταστεί.
- Πρέπει να βρεθούν οι μηχανισμοί παρέμβασης στο υφιστάμενο κτιριακό απόθεμα.

Γαλάνη Θεοδώρα, Προϊσταμένη Διεύθυνσης Αρχιτεκτονικής, Οικοδομικών Κανονισμών και Αδειοδοτήσεων Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, τ. Πρόεδρος ΕΑΧΑ Α.Ε.

- Με αφορμή τις sociétés d'économie mixte που αναφέρθηκαν, θυμήθηκα ότι η ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων είχε κάνει παρουσιάσεις σε πάρα πολλούς δήμους και sociétés d'économie mixte και παρά το γεγονός ότι η ενοποίηση είχε κατηγορηθεί και σε ένα βαθμό ότι δεν έκανε ολοκληρωμένες αστικές αναπλάσεις –ασχολήθηκε κυρίως στο δημόσιο χώρο αν και χωρίς αμφιβολία υπήρξε επίδραση στον ιδιωτικό χώρο– θεωρήθηκε από τους ενδιαφερόμενους Γάλλους πολύ επιτυχημένο παράδειγμα.
- Χρειάζεται να γίνει μια διάκριση για το τι είναι ανάπλαση. Κάθε φορά τα πράγματα μπορεί να είναι διαφορετικά. Μπορεί να είναι μια μελέτη μόνο αλλαγή υλικού ή να είναι μια μελέτη που αλλάζει τη λειτουργία της πόλης και την εικόνα της.
- Δεν νομίζω ότι υπάρχει καμία αμφισβήτηση ότι χωρίς τον ιδιωτικό τομέα δεν μπορούμε να προχωρήσουμε. Το πώς θα τον αφομοιώσουμε είναι ένα θέμα διαφορετικό και πάνω σε αυτό θα ήθελα να πω για τα εγκαταλελειμμένα. Τυχαίνει τρεις από εδώ να είμαστε στην επιτροπή στην οποία είχε φτάσει το σχέδιο νόμου αλλά δεν θεωρούσαμε ότι ήταν ώριμο. Δεν έχω αντιληφθεί ότι σταμάτησε οριστικά, θεωρούσα ότι θα συνεχιστεί με κάποιον τρόπο.
- Είμαι ως άτομο πάρα πολύ επιφυλακτική για τη δημιουργία φορέα με αυξημένες αρμοδιότητες. Και προς αυτή την αντίληψη επηρεάζει το παράδειγμα του Οργανισμού Αθήνας (ΟΡΣΑ).
- Στο θέμα της διαβούλευσης, δεν είμαι της άποψης ότι χρειάζονται γνωσιακές προϋποθέσεις. Ναι, δεν είναι στο DNA μας η διαβούλευση, αλλά από την άλλη πλευρά λείπει και η ωριμότητα

αυτής της διαδικασίας. Εμείς στην ΕΑΧΑ και μάλιστα σε μία περίοδο που δεν ήταν η πιο δημιουργική, μετά τους ολυμπιακούς, κάναμε την πλατεία Μοναστηρακίου. Εκεί είχαν γίνει πραγματικά λαϊκές συνελεύσεις και πάρθηκαν συγκεκριμένες αποφάσεις. Αυτό που έλειπε τελικά ήταν η ωριμότητα των φορέων που είχαν συμμετάσχει σε αυτή τη διαδικασία και η διαχρονικότητα των αποφάσεων. Επιτυχές παράδειγμα και η Διονυσίου Αεροπαγίτου όπου υπήρχε αλληλογραφία σε όλες τις πόρτες όταν ήταν να ξεκινήσει κάτι. Απαιτήθηκε η συλλογή υπογραφών μέσα σε μία εβδομάδα και έγινε εφικτό. Είναι συμμετοχή πολύ σημαντική με κάποιον άλλον τρόπο. Η συμμετοχή του περίοικου, του χρήστη, είναι ό,τι πιο σημαντικό, και αν αυτό περάσει πραγματικά μέσα στην ιδιοσυγκρασία μας θα είναι ό,τι πιο σημαντικό μπορούμε να κάνουμε για όλες αυτές τις πράξεις.

Καλτσά Μαρία, Αρχιτέκτων, πρώην Γενική Γραμματέας Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής

- Θα επικεντρωθώ σε κάτι που εγώ έχω παρακολουθήσει τα τελευταία χρόνια με κάποια συνέπεια, που έχει να κάνει με τα κενά τα οποία εντοπίζονται στο χώρο της μη τακτικής πολεοδομίας, του πρακτικού θεσμικού πλαισίου. Αυτό που προσπαθώ να κάνω τώρα στο Δήμο της Αθήνας είναι πώς μπαίνοντας πολύ χαμηλά, στο κύτταρο μέσα της πόλης, μπορείς να κάνεις παρεμβάσεις. Ο Νίκος Τριανταφυλλόπουλος επεσήμανε για μένα ίσως την πιο μεγάλο αποκάλυψη που είχα τα τελευταία πέντε έξι χρόνια, που έχει να κάνει με την εξαιρετική ταχύτητα με την οποία συντελούνται οι αλλαγές. Δεν υπάρχει κανένα απολύτως εργαλείο αυτή τη στιγμή ή κάποιο που μπορούμε να σκεφτούμε πολύ άμεσα το οποίο να μπορεί να ανταποκριθεί στην απαίτηση αντιμετώπισης κάποιων από αυτές τις αλλαγές. Εάν σε αυτό προσθέσουμε τη συνθετότητα και την ένταση των προβλημάτων πάνω στην ταχύτητα των αλλαγών τότε διαπιστώνουμε πράγματι ότι το θεσμικό πλαίσιο δεν μας παρέχει τη δυνατότητα να δώσουμε λύσεις σε εντονότατα προβλήματα τα οποία αναγνώρισε φυσικά το ΣΟΑΠ .
- Οι ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις πλέον δεν επέλεγαν τίποτα αν δεν ήταν ενταγμένο σε ένα ολοκληρωμένο σκεπτικό. Έτσι λοιπόν ενεργοποιήθηκε το ΣΟΑΠ.
- Το ΣΟΑΠ της Αθήνας είναι ένα εξαιρετικό αφήγημα, και είναι ευρέως αποδεκτό γιατί δεν υπάρχει κανένας που μπορεί να είναι παραπονεμένος. Είναι τόσο ενδελεχές, ασχολείται με πλήθος τομέων, κοινωνία, περιβάλλον κλπ.
- Η Αθήνα δεν είναι καν ένας μητροπολιτικός Δήμος. Αυτή τη στιγμή υπάρχουν δύο σχολές σκέψεις οι οποίες δεν είναι και εναρμονισμένες. Η μία λέει ότι ο Δήμος της Αθήνας πρέπει να γίνει μητροπολιτικός Δήμος και με κάποιον τρόπο να ενσωματώσει χωρίς να καταργήσει τους άλλους Δήμους. Η άλλη λέει πώς όλες οι στρατηγικές παρεμβάσεις στη μητροπολιτική Αθήνα πρέπει να ανήκουν στην Περιφέρεια. Θέλω να πω ότι αυτά είναι πράγματα που δεν έχουμε ακόμη δει πώς θα γίνουν.
- Είναι δυσάρεστο και δημιουργείται ένα πολύ μεγάλο κενό από την κατάργηση του Οργανισμού Αθήνας.
- Η σύγκρουση δημόσιου-ιδιωτικού η οποία έχει πολλές βαθιές καταβολές εκ των πραγμάτων θα πρέπει να αμβλυνθεί διότι ούτως ή αλλιώς την επόμενη χρηματοδοτική περίοδο μετά το 2020 όπως ακούμε μάλλον οι πόροι δεν θα δίδονται στο κράτος, μάλλον θα δίδονται στους ιδιώτες και θα ωθούν στη σύμπραξη των δύο. Ένα ζήτημα λοιπόν το οποίο διαπιστώνω πέρα από την έλλειψη συνεργειών στα πεδία της δημόσιας διοίκησης επιβαρύνεται από την έλλειψη συνεργειών αυτών των δύο χώρων, του δημόσιου και του ιδιωτικού. Γίνονται βεβαίως κάποια βήματα.
- Η συμμετοχικότητα που στην Ελλάδα τώρα αναγνωρίζουμε, στο εξωτερικό έχει κάνει τους κύκλους μερικών δεκαετιών και δίνει τώρα τα καινούρια του συμπεράσματα, σύμφωνα με τα οποία δεν επαρκούν λίγες ομάδες με πολύ αφοσιωμένους ανθρώπους, αλλά χρειάζονται ευρύτερες ομάδες με περισσότερο ευαισθητοποιημένους ανθρώπους, διότι η ισορροπία ανάμεσα στην αξία και το αποτέλεσμα είναι ακριβώς ο καθοριστικός παράγοντας.
- Κάνω μια έκκληση γνωρίζοντας πόσοι πόροι δαπανήθηκαν για το νομοσχέδιο για τα κενά κτίρια. Δεν ξέρω αν είναι το καλύτερο, αλλά θα πρέπει να προχωρήσει. Ένα τεράστιο κομμάτι είναι η «Τράπεζα γης», διότι είναι ένας μηχανισμός ανά περίπτωση. Η απούλοποίηση των αξιών της ιδιοκτησίας είναι ένα πολύ κομβικό στοιχείο.
- Το επόμενο ζήτημα έχει να κάνει με τα συνταγματικά δικαιώματα, την παράκαμψή τους με όρους που μπορεί να είναι όμως ανεκτοί και στο πού μπορούν να οδηγήσουν.
- Πρέπει να υπάρξει ένας τρόπος σύνθεσης ρυθμίσεων όπως η παροχή εργασίας σε αντάλλαγμα, το ανταλλακτικό εμπόριο κλπ. με τις από πάνω ρυθμίσεις. Οι πρώτες δεν

αντικαθιστούν τις δεύτερες, δεν τις υποκαθιστούν, τις συμπληρώνουν, ως μη τακτικές ρυθμίσεις.

- Για να μπορέσει να υπάρξει αλλαγή στο θεσμικό πλαίσιο, πρέπει να υπάρχει και αλλαγή στην αντίληψη κάποιων πραγμάτων.

Εμμανουήλ Δημήτρης, Διευθυντής Ερευνών ΕΚΚΕ

- Φάνηκε αρκετά στη συζήτηση ότι το τι εννοούμε αναπλάσεις, αστικό σχεδιασμό ή παρεμβάσεις είναι μια πολύ μεγάλη κουβέντα. Δεν είναι δυνατόν να χωρίσουμε λοιπόν το τι πολιτικές σχεδιάζουμε από την ουσία.
- Κακώς κάνουμε συγκρίσεις διαρκώς με χώρες σαν την Αγγλία. Στην Ελλάδα το ενδιαφέρον του μεγάλου κεφαλαίου, του επενδυτικού κεφαλαίου, για τα οικιστικά είναι ανύπαρκτο, άρα αρχίζουμε από μια εντελώς διαφορετική κατάσταση.
- Υπάρχουν τρεις κατηγορίες αναπλάσεων. Από τη μια μεριά οι πολύ *soft*, οι εξωραϊσμοί, που περιλαμβάνουν κανόνες, και είναι αυτό που έχει συνδεθεί με την έννοια ανάπλαση τα τελευταία 30-40 χρόνια, του Υπουργείου κυρίως. Στην άλλη άκρη έχουμε τις αναπλάσεις τις πολύ σκληρές, στις προβληματικές περιοχές, που αφορούν ριζική παρέμβαση, όπου μπαίνει θέμα παρέμβασης στον ιδιωτικό χώρο και παρέμβασης στην ιδιοκτησία. Και ενδιάμεσως έχουμε τις παρεμβάσεις που είναι ουσιαστικά πακέτα πολιτικής, πακέτα κινήτρων, πακέτα επιχορήγησης και παρεμβάσεων και έργων και υποδομών κλπ., που συγκεντρώνονται στην περίπτωση του ΣΟΑΠ. Είναι αυτό που λέμε *area based improvements*, αναζωογόνηση, μέχρι και *brand name*. Από αυτή την άποψη είναι πιο ενδιαφέρον, για αυτό και έχει τόση αποδοχή. Δεν γίνονται συγκρουσιακές παρεμβάσεις κατά κάποιον τρόπο.
- Οι συγκρουσιακές παρεμβάσεις γίνονται εκεί που έχεις να αντιμετωπίσεις την ιδιοκτησία. Μιλώντας από την εμπειρία μου για τέτοιες παρεμβάσεις που έχουν να κάνουν κυρίως με την κατοικία, στην Ελλάδα έχουμε πολύ ιδιόμορφο καθεστώς ιδιοκτησίας στον οικιστικό ιστό. Πολύ μικρή ιδιοκτησία γης, πολύ μεγάλο κατακερματισμό που σημαίνει τρομακτική δυσκολία επίτευξης συμφωνίας, ιδιοκατοίκηση που είναι μια διάσταση επιπλέον από την ιδιοκτησία, είναι κυρίαρχη μορφή ιδιοκτησίας και μάλιστα με μεγάλη διασπορά συνιδιοκτησίας, και μια ιδιοκατοίκηση η οποία θεσμικά καλύπτεται και από την επίσημη πολιτική και από το νομικό σύστημα. Τα χαρακτηριστικά αυτά επιτείνονται από το θεσμό της αντιπαροχής, ο οποίος χρηματοδοτικά είναι πολύ σοφός θεσμός αλλά έχει δημιουργήσει μια κατάσταση όπου οι ιδιοκτήτες είναι σε πλεονεκτική θέση παζαρέματος σε σχέση με ένα έργο. Αυτό τι σημαίνει: Πολύ ψηλό κόστος, δύσκολο παζάρεμα, εν απουσία ισχυρών δομικών εργαλείων, και το τελικό αποτέλεσμα δεν είναι αυτό που επιθυμεί ένας επιχειρηματίας.
- Για τις αναπλάσεις πρέπει να εδραιωθεί μια κουλτούρα. Το παζάρεμα, το *bargaining*, με τους ιδιοκτήτες, με τους γαιοκτήτες, και τον επιχειρηματία, είναι έξω από τη νομική κουλτούρα της Ελλάδας. Η κουλτούρα είναι γενικευτική για να καλύψει ακριβώς την άσκηση εξουσίας με διακριτική ευχέρεια. Για να μην μπορεί να κατηγορηθεί ο άλλος ότι το έκανες για χάρη τουτονού. Ή ότι το έκανες για το συγκεκριμένο φορέα. Αυτό δεν είναι δυνατόν να το αποφύγεις όταν έχεις να κάνεις αναπλάσεις μοντέρνου τύπου. Ισχυρές παρεμβάσεις. Και άρα θα καταλήξω για να μην μακρηγορώ ότι δεν μπορείς να αποφύγεις να έχεις ισχυρούς φορείς, ημιανεξάρτητους φορείς και δημόσιους φορείς. Για ποιο λόγο για τα ευρωπαϊκά προγράμματα έχουμε ισχυρούς διαχειριστικούς φορείς; Και για ποιο λόγο καταργήθηκε ο μόνος επιτελικός φορέας; Γιατί όταν υπήρχε δεν έκανε επιτελική δουλειά ποτέ. Εννοώ ότι η επιτελική δουλειά ήταν ανάθεμα.

Μήλιος Αντώνιος, Διευθυντής Προγραμματισμού και Ανάπτυξης Δήμου Πειραιά

- Υπάρχει μια σοβαρή ασυνέχεια και ασυνέπεια στο ελληνικό κράτος.

- Ένα κράτος το οποίο για δεκαετίες έχει στηρίξει την πολιτική του στην εκμετάλλευση και φορολόγηση της μικροϊδιοκτησίας είναι δύσκολο να προσαρμοστεί σε αυτά που συζητάμε. Βέβαια είναι αναγκαίο.
- Η εμπειρία που έχουμε εμείς στο Δήμο Πειραιά όσον αφορά στο σχεδιασμό της αστικής ανάπτυξης: Η προσπάθεια ξεκίνησε γύρω στο 2011 με τη δουλειά που είχε κάνει τότε ο Δήμος με το ρυθμιστικό Αθήνας, που είχε βγει στη διαβούλευση, συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια και κατέληξε στο ΣΟΑΠ, το οποίο περιμένουμε να εγκριθεί.
- Πάσχουμε στην εφαρμογή του σχεδιασμού, στο να έχουμε αποτέλεσμα.
- Ένα θέμα είναι το ποιος αποφασίζει για ποιόν. Θα συμφωνήσω ότι οι Δήμοι είναι αυτοί που αποφασίζουν. Για κάποιες μείζονες παρεμβάσεις πρέπει να είναι ένα βήμα παραπάνω.
- Ο σχεδιασμός πρέπει να είναι γρήγορος, αποτελεσματικός και σαφώς με τη συνέργεια του ιδιωτικού τομέα.
- Τέλος, θα ήθελα να θίξω τη διάσταση της αποτελεσματικότητας, το να σχεδιάζουμε για χρόνια και να μην κάνουμε τίποτα.

Ψυχογιός Θεοδόσης, Προϊστάμενος Διεύθυνσης Πολεοδομικού Σχεδιασμού και Τράπεζας Γης Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας

- Ο σχεδιασμός στην Ελλάδα είναι κυβερνητικός, από το Σύνταγμα, και αυτό είναι τροχοπέδη. Ίσως είναι ένας προβληματισμός που δεν υπάρχει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ως Δ/ντης της Διεύθυνσης πολεοδομικού σχεδιασμού κάθε μέρα έχω εισερχόμενο 50 άρθσεις απαλλοτρίωσης κοινόχρηστων χώρων ανά την Ελλάδα που αφορούν μη εφαρμογή του σχεδιασμού από το '40. Τι αστικές αναπλάσεις να έρθω να κάνω όταν λοιπόν δεν έχουμε εφαρμογή του σχεδίου; Είναι μια παράμετρος η οποία δεν είναι αντιληπτή.
- Το θέμα δεν είναι τόσο αφοριστικό ότι δεν υπάρχουν συμμετοχικές διαδικασίες. Θεσμοθετημένες υπάρχουν από το διάταγμα του '23. Και με την ΕΠΑ του '83 θεωρώ ότι είχαμε επαναστατικές διαδικασίες διαβούλευσης.
- Μολονότι προέρχομαι από τον δημόσιο τομέα θεωρώ ότι εξειδικευμένοι φορείς μαζί με ιδιωτικό μπορούν να παράξουν έργο.
- Όσον αφορά το θεσμικό πλαίσιο, υπάρχει υπερ-σχεδιασμός, αυτό που έχουμε ανάγκη είναι μια κωδικοποίηση που να αφαιρέσει και πράγματα από το θεσμικό πλαίσιο, πράγματα που πια είναι ανεπίκαιρα και δεν χρησιμοποιούνται.
- Συμφωνώ ότι αρμοδιότητες πρέπει να δοθούν στους Δήμους και θέλουμε μια διοικητική διαρρύθμιση ώστε να μείνουν στην κεντρική διοίκηση καθαρά επιτελικές αρμοδιότητες. Τα σχέδια να εγκρίνονται από το Δήμο. Βέβαια χρειάζονται και πόροι.

Γεωργαράκης Νίκος, Ερευνητικής ΕΚΚΕ, Συνυπεύθυνος Προγράμματος, Συντονιστής Εργαστηρίου

- Αξία έχει να δούμε το πώς (με ποια εργαλεία) μπορεί να ισχυροποιηθεί ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόζεται αυτή η πολιτική, η οποία είναι προβληματική. Κρίσιμο στοιχείο είναι ο σχεδιασμός του μηχανισμού υλοποίησης της πολιτικής.
- Καταρχήν χρειάζεται ένας μηχανισμός ουσιαστικής διαβούλευσης, που πραγματικά κινητοποιεί κοινωνικούς φορείς, θεσμικούς παράγοντες και οδηγεί τελικά στη διεύρυνση και στην ισχυροποίηση της δυνατότητας να εφαρμοστεί αυτή η πολιτική. Το ζήτημα είναι κρίσιμο ιδίως για τέτοια θέματα που άπτονται του ιδιωτικού και του δημόσιου χώρου. Δεν μπορεί να υπάρξει διαβούλευση ουσιαστική εάν δεν υπάρχει ένας μηχανισμός συντονισμού των φορέων κυρίως του δημοσίου που εμπλέκονται, από τη διαδικασία σχεδιασμού μέχρι την εφαρμογή και αξιολόγηση.
- Ένα σημείο που συνδέεται με την διαβούλευση έχει να κάνει με τη συμμετοχικότητα όλων αυτών των φορέων. Μπορεί να λειτουργήσει μια διαδικασία συντονισμού χωρίς να υπάρχει ένα ενιαίο υπόβαθρο, ένα αξιολογικό σύστημα, στη βάση του οποίου θα στηρίζονται οι συμμετέχοντες; Εάν αυτά τα εργαλεία οργανωθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να παράξουν ένα αποτέλεσμα νομίζω ότι θα αναδειχθεί η ανάγκη να διαμορφωθεί ένα οργανωτικό και διοικητικό πλαίσιο το οποίο θα μπορέσει να στηρίξει όλη αυτή την πολιτική. Και ισχυρός μηχανισμός εφαρμογής δεν σημαίνει δυνατό υπουργείο κατ' ανάγκη. Ισχυρός μηχανισμός μπορεί να είναι ένας συντονιστικός ρόλος υπουργείου το οποίο είναι σλιμ και ενεργοποιεί φορείς, μηχανισμούς δημόσιους, ιδιωτικούς, οι οποίοι κατά περίπτωση θα μπορούν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά και να φέρουν το αποτέλεσμα που χρειάζεται.
- Εάν έχεις τόσες ιδιαιτερότητες και χρειάζεται όπως ακούστηκε τόση ευελιξία για την εφαρμογή πολιτικής σε έναν τομέα ο οποίος απαιτεί ούτως ή άλλως την ευελιξία, έχω την εντύπωση ότι πρέπει να απαντήσουμε στο κεντρικό ερώτημα, το τι κράτος πρέπει να φτιάξουμε για να έχουμε τη δυνατότητα της επιτυχίας στη φάση του σχεδιασμού και στη φάση της εφαρμογής μιας πολιτικής.

Εργαστήριο:
«Σχεδιασμός και Εφαρμογή της Δημόσιας Πολιτικής στον Τομέα των Διαδικτυακών Υποδομών»

6 Δεκεμβρίου 2016, Αθήνα, ΕΚΚΕ

Συμμετέχοντες:

ΝΙΚΟΣ ΔΕΜΕΡΖΗΣ, Καθηγητής, Πρόεδρος και Διευθυντής του ΕΚΚΕ, Επιστημονικός Υπεύθυνος του Προγράμματος με τίτλο «Κοινωνικές επιπτώσεις και δημόσιες πολιτικές στους τομείς της ενέργειας, της βιομηχανίας, του αστικού σχεδιασμού, και των υποδομών του διαδικτύου»

ΝΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΑΡΑΚΗΣ, Ερευνητής ΕΚΚΕ, Συνυπεύθυνος του Προγράμματος και Επιστημονικός Υπεύθυνος της μελέτης με τίτλο «Κοινωνικές επιπτώσεις και δημόσιες πολιτικές στους τομείς της ενέργειας, της βιομηχανίας, του αστικού σχεδιασμού, και των υποδομών του διαδικτύου»

ΘΕΩΝΗ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, Διευθύντρια ερευνών ΕΚΚΕ

ΙΔΟΜΕΝΕΥΣ ΜΑΝΩΛΙΤΣΑΚΗΣ, Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος της ΚτΠ Α.Ε.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στη Διοίκηση Καινοτομίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΤΣΕΚΟΣ, Αναπληρωτής Καθηγητής Δημόσιας Διοίκησης ΤΕΙ Πελοποννήσου

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, Επίκουρος Καθηγητής Νομικής ΕΚΠΑ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΑΡΟΥΝΟΣ, ΕΔΙΠ Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

ΜΑΡΙΝΑ ΡΗΓΟΥ, ΕΔΙΠ Πάντειο Πανεπιστήμιο, Εξωτερική Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

ΑΝΝΑ ΜΑΡΙΑ ΠΙΣΚΟΠΑΝΗ, Εξωτερική Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

A. ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

- ✚ Ποιες είναι οι κύριες πολιτικές οι οποίες θα έπρεπε να αναπτυχθούν ώστε να αντιμετωπιστούν οι δυσχέρειες που εμφανίζονται κατά τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση της δημόσιας πολιτικής.
- ✚ Με ποιόν τρόπο θα επιτευχθεί μια συνεκτική πολιτική;
- ✚ Πώς αποφεύγεται η αναπαραγωγή μιας αποσπασματικής πολιτικής;
- ✚ Σε ποιές προτάσεις πολιτικής θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα;
- ✚ Ποιό οργανωτικό και θεσμικό οικοδόμημα μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις και τις προκλήσεις που παρουσιάζονται;
- ✚ Πώς διασφαλίζονται βασικές πολιτικές που αφορούν στην προστασία των προσωπικών δεδομένων και στην ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων;
- ✚ Σε ποιές προτάσεις/κατευθύνσεις καταλήγει η επιστημονική και ερευνητική κοινότητα για την πολιτική για το διαδίκτυο στην Ελλάδα;

B. ΚΥΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΩΝ

ΘΕΩΝΗ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Αναφορικά με ζήτημα της ασφάλειας και της επιτήρησης από το κράτος.

Δύο κρίσιμα ζητήματα αναφύονται από τις πολιτικές για το διαδίκτυο. Το πρώτο είναι ζήτημα της ασφάλειας. Μόλις αυτή την Τρίτη πέρασε ένας νόμος στην Αγγλία που λέγεται snoopers charter, που επιτρέπει στην κυβέρνηση, στην αστυνομία και σε όσους ασχολούνται με την κρατική ασφάλεια να συλλέγουν δεδομένα των χρηστών από κινητά και από τη χρήση του internet μέχρι 12 μήνες πριν και να τα αναλύουν.

Το δεύτερο σημαντικό ζήτημα για το διαδίκτυο για να εκμεταλλευτεί κανείς τις δυνατότητες του διαδικτύου είναι η παραγωγή δεδομένων. Προωθείται η διάχυση αλλά όχι επαρκώς η παραγωγή δεδομένων από τους απλούς χρήστες. Δεδομένα παράγει κυρίως η Ακαδημαϊκή κοινότητα. Διαπιστώνεται χρονική υστέρηση σε επίπεδο χώρας αλλά και η υστέρηση σε επίπεδο γλώσσας του ειδικού κοινού και του ευρύτερου κοινού για την παραγωγή ανοιχτών δεδομένων.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, Επίκουρος Καθηγητής Νομικής ΕΚΠΑ

Για την κοινωνία της πληροφορίας

Η κοινωνία της πληροφορίας εμφανίζεται για πρώτη φορά σε 2 νομικά κείμενα του 1992 -1994 με οδηγίες που λένε: "Πρόσβαση στις κοινωνίες των πληροφοριών". Η πρόσβαση στην ΚτΠ πλέον προστατεύεται ως δικαίωμα μετά την συνταγματική αναθεώρηση του 2001.

Τα πρακτικά εργαλεία υλοποίησης της κοινωνίας της πληροφορίας είναι η καθολική υπηρεσία και η ουδετερότητα του δικτύου.

Καθολική υπηρεσία σημαίνει ότι πρέπει να παρέχεις σε όλη τη χώρα ένα minimum υπηρεσιών. Στην Γερμανία υπάρχουν αποφάσεις που λένε ότι η πρόσβαση στο δίκτυο είναι κοινωνικό αγαθό. Θα πρέπει επίσης να ελέγχεται η ποιότητα των δικτύων.

Στην ιστοσελίδα της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών που είναι ο ρυθμιστής έχει ένα πρόγραμμα που λέγεται ΥΠΕΡΙΩΝ και μετράει την πραγματική ταχύτητα που έχει το δίκτυο στα σπίτια. Με ένα απλό έλεγχο κανείς αντιλαμβάνεται ότι υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ αυτού που υπόσχεται ο πάροχος και πληρώνει ο καταναλωτής από την πραγματική ταχύτητα του δικτύου του.

Το δεύτερο εργαλείο, πρακτικό, είναι η ουδετερότητα του δικτύου. Αν αυτά τα δύο εργαλεία, καθολική υπηρεσία και ουδετερότητα του δικτύου δεν λειτουργήσουν, τότε δεν διασφαλίζεται θεσμικά το δικαίωμα πρόσβασης στην κοινωνία της πληροφορίας.

Για παράδειγμα η αρμόδια Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών τον τελευταίο καιρό δεν έχει ελέγξει καν τα τιμολόγια του ΟΤΕ για τη σταθερή και στην κινητή τηλεφωνία. Όσες φορές ελέγχεται και από τις άλλες ανεξάρτητες αρχές δηλαδή και την Αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων και την ΑΔΑΕ όσες φορές έχει επιβληθεί πρόστιμο σε παρόχους μετά μπαίνει στην ατέρμονη διαδικασία των διοικητικών δικαστηρίων.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΑΡΟΥΝΟΣ, ΕΔΙΠ Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Σε σχέση με τις υποδομές διαδικτύου.

Δεν υπάρχει πολιτική αναπτυξιακή, ανταγωνισμού που να είναι προς όφελος της χώρας σε σχέση με τις τεχνολογίες στις τηλεπικοινωνιακές υποδομές. Είναι θέμα αναπτυξιακού μοντέλου. Η χώρα καθυστέρησε να υιοθετήσει το ADSL γιατί ο ΟΤΕ ήθελε να αποσβέσει το ISDN που είχε, και καθυστερούμε να πάμε τώρα στις οπτικές ίνες γιατί πρακτικά ο ΟΤΕ θέλει να αποσβέσει τις υποδομές στις οποίες έχει επενδύσει. Άρα πρακτικά ο ΟΤΕ αγόραζε ακριβά, εξαιτίας της πολιτικής προμηθειών του ΟΤΕ. Αυτό δεν ωφελούσε όμως τους καταναλωτές οι οποίοι αγόραζαν ακριβά.

Αναφορικά με χρόνιες παθογένειες και τη διαφθορά της ελληνικής διοίκησης.

Το βασικό πρόβλημα είναι η χρεοκοπημένη δημόσια διοίκηση. Η δημόσια διοίκηση δεν υπηρετεί το δημόσιο συμφέρον αλλά τους εκάστοτε κυβερνώντες οι οποίοι κυβερνούν με ένα πολύ παραδοσιακό τρόπο και πελατειακό. Διοικούν τη χώρα οι σύμβουλοι του εκάστοτε Υπουργού και δεν τη διοικεί μια ικανή γραφειοκρατία. Οι σύμβουλοι κυβερνούν με ένα τελείως βραχυπρόθεσμο και κοντόφθαλμο τρόπο καταστρέφοντας τους δημόσιους πόρους της χώρας είτε προέρχονται από την εθνική φορολογία είτε από τους ευρωπαϊούς φορολογούμενους.

Το ελληνικό κράτος θεωρεί ότι είναι θωρακισμένο. Στο μόνο που αντιστεκόμαστε είναι τα μνημόνια. Το μνημόνιο υποδηλώνει ότι δανειζόμαστε γιατί δεν μπορούμε να δημιουργήσουμε ανάπτυξη μεγαλύτερη από τον εξωτερικό δανεισμό που έχουμε. Άρα βασικά χρεοκοπούμε κάθε λίγο. Αυτό είναι το αποτέλεσμα αυτής της δομής που περιγράψω. Όλα τα άλλα είναι πολύ δευτερεύοντα.

Το αν δεν καταφέραμε να φτιάξουμε ένα σωστό πληροφοριακό σύστημα είναι γιατί έτσι είναι το σύστημα. Δίνονται έργα με πελατειακούς σκοπούς σε αναποτελεσματικές εταιρείες με αποτέλεσμα την επανάληψη και κατασπατάληση δημοσίου χρήματος.

Για την αιτία της αποτυχίας των πληροφοριακών συστημάτων.

Τα πληροφοριακά συστήματα φτιάχνονται από μηχανικούς και δεν λαμβάνουν υπόψη τους, τους ανθρώπους. Δηλαδή ένας μηχανικός φτιάχνει ένα σύστημα για να μιλάει με ένα άλλο σύστημα. Οι μηχανικοί είναι εκπαιδευμένοι να φτιάχνουν συστήματα ροών και όχι συστήματα στα οποία διαμεσολαβούν άνθρωποι. Και γι' αυτό διεθνώς το ένα στα τρία πληροφοριακά συστήματα, αποτυγχάνει. Αυτό απασχολεί τους επιστήμονες διεθνώς. Γιατί αποτυγχάνουν τα συστήματα;

Έχουν καταλήξει ότι αποτυγχάνουν γιατί δεν λαμβάνουν υπόψη τον ανθρώπινο παράγοντα. Στην Ελλάδα, τα συστήματα που επιτυγχάνουν ζήτημα να είναι 1 στα 5. Τα υπόλοιπα είναι για πέταμα είτε γιατί έχουν σχεδιαστεί λάθος, γιατί έχουν υλοποιηθεί λάθος είτε γιατί δεν λαμβάνουν υπόψη τον ανθρώπινο παράγοντα. Οι βόρειες χώρες πέτυχαν γιατί έχουν βιομηχανική κουλτούρα, οργανωσιακή κουλτούρα, οργανωμένη γραφειοκρατία, εμείς δεν τα έχουμε αυτά. Στην Ελλάδα μηχανογραφείται στην καλύτερη περίπτωση η γραφειοκρατία.

Σε σχέση με τη διαφθορά και τις ηλεκτρονικές προμήθειες.

Το 70% των κρατικών προμηθειών είναι προϋπολογισμού κάτω των 60.000 γιατί από 60.000 γίνονται ηλεκτρονικά. Τις κατακερματίζουν στα Υπουργεία και τις μοιράζουν σε επιλεγμένους εργολάβους. Έχουμε έξι συστήματα κρατικών προμηθειών ανά Υπουργείο. Η διατήρησή τους έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη εξοικονόμησης χρημάτων στο δημόσιο τομέα.

Έχει μειωθεί ο προϋπολογισμός αλλά οι δαπάνες συνεχίζουν να είναι ανορθολογικές.

Στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και σε όλες τις χώρες έχουν framework agreements. Υπάρχει ανοιχτός διαγωνισμός με τις πάγιες ανάγκες του δημοσίου και έτσι γίνονται οι προμήθειες. Στην Ελλάδα δεν γίνεται αυτό γιατί κάθε ηγεσία θέλει να δίνει τα έργα στους δικούς της.

Για τον επιδραστικό παράγοντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Είμαστε μια ειδική περίπτωση. Η μόνη παράμετρος που είναι αποσταθεροποιητική σ' αυτόν τον οπισθοδρομικό τρόπο σκέψης που διακατέχει τον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα στην Ελλάδα, είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ε.Ε. μας βάζει ένα πλαίσιο και προσπαθούμε να το ακολουθήσουμε είτε μηχανιστικά είτε όχι. Δεν καταφέρνουμε όμως να πετύχουμε τους στόχους που τίθενται ακόμα και στα θέματα που αφορούν την κοινωνία της πληροφορίας, γιατί δεν έχουμε τη δυνατότητα να πετύχουμε με τον ίδιο τρόπο.

Για τις διαγωνιστικές διαδικασίες

Από το ΜΟΠ έως τώρα η ελληνική δημόσια διοίκηση παλινδρομεί ανάμεσα σε ένα περισσότερο ή λιγότερο συγκεντρωτικό σύστημα που λίγο – πολύ το διαπραγματεύεται η ίδια και το επιβάλλει στον εαυτό της. Έχει μια τόσο βαριά γραφειοκρατία που είναι αδιέξοδη. Έχουμε τις πιο αυστηρούς κανόνες και διαδικασίες για να έχει την συνείδηση του ήσυχη ο κάθε γραφειοκράτης του Υπουργείου Οικονομίας και χάνεται η ουσία. Καθυστερούν τα έργα λόγω των αυστηρών διαδικασιών.

Στο προηγούμενο ΕΣΠΑ ήταν πιο αποκεντρωμένη η διαδικασία. Είχαν πολλές διαχειριστικές αρχές. Τώρα είναι πιο συγκεντρωμένη στο Υπουργείο Οικονομίας.

Στη Γαλλία έχουν την εξής μεθοδολογία δίνουν έργα ως 200.000 ελέγχουμε αν κάνουν το πρώτο έργο σωστά. Αν το κάνουν σωστά, τους ξαναδίνουν 200.000. Μετά γίνεται η κατάθεση ενός εγγράφου σε μορφή excel, ο έλεγχος και η έγκριση επιτόπου.

Θα πρέπει να υπάρξουν μερικές προτάσεις απλούστευσης κάποιων διαδικασιών και διαφοροποιηθούν οι διαδικασίες στα δημόσια έργα, στα έργα πληροφορικής, επιμόρφωσης ώστε να μην έχουν όλες οι κατηγορίες έργων τις ίδιες διαδικασίες.

Για το ανθρώπινο δυναμικό στις διαχειριστικές αρχές των ΕΠ

Όταν πρέπει να διαχειριστείς δις πρέπει να έχεις και ανάλογο στελεχιακό δυναμικό.

Δεν μπορείς να το κάνεις με δημοσιοϋπαλληλικά κριτήρια. Σημείωσε ένα κουτάκι εδώ. Σημείωσε ένα κουτάκι πιο πέρα. Πρέπει να σκεφτείς ότι αυτά τα κουτάκια είναι δις.

Σε σχέση με το νέο οργανωτικό σχήμα της Γενικής Γραμματείας Ψηφιακής Πολιτικής

Η καινούργια Γενική Γραμματεία Ψηφιακής πολιτικής προσέθεσε ένα κόμβο καθυστέρησης στη διαδικασία υλοποίησης των έργων. Αν δεν το χειριστούν δημιουργικά πρακτικά θα καθυστερήσουν περαιτέρω τα πράγματα. Δεν ξέρω αν θα υπάρξει όφελος στο τέλος επειδή παίρνει χρόνο να γίνει κατανοητό πως λειτουργούν και να ενσωματωθούν. Ο νόμος έχει ψηφιστεί. Η αιτιολογική έκθεση είναι πολύ καλή. Επειδή υπήρχε διαμάχη μεταξύ των Υπουργείων χώρισε το αντικείμενο στα εξής δυο μέρη. Το Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής θα ασχολείται με την πολιτική. Και η υλοποίηση θα παραμείνει εκεί που ήταν. Το πρόβλημα στην Ελλάδα δεν ήταν πρόβλημα πολιτικής αλλά πρόβλημα υλοποίησης. Αν δε βελτιώσεις την υλοποίηση δεν βελτιώνεις τίποτα. Κι εδώ το κάνανε έτσι για να μην στερηθούν τα Υπουργεία την αρμοδιότητα της υλοποίησης.

Οπότε πρακτικά δεν λύνεται κανένα πρόβλημα γιατί το πρόβλημα είναι παντού είναι ότι δεν υλοποιούνται σωστά τα πράγματα. Δεν είναι ότι δεν έχουμε σχεδιασμό. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είδε ότι το ίδιο έργο υπήρχε σε διαφορετικά ΠΚΣ και έκανε το λάθος το μετέφρασε ως πρόβλημα συντονισμού. Αλλά δεν ήταν πρόβλημα συντονισμού. Συνειδητά το κάνανε αυτό. Αλλά η Επιτροπή έβαλε ως προαπαιτούμενα τον Συντονιστικό ρόλο. Το πρόβλημα είναι στη διαδικασία που σχεδιάζονται και υλοποιούνται τα έργα. Αυτό είναι το δομικό πρόβλημα.

Το νέο Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής θα έπρεπε να πάρει και την αρμοδιότητα της χρηματοδότησης από το Υπουργείο Οικονομίας, την αρμοδιότητα της υλοποίησης από το Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και την ΚτΠ Α.Ε. Είναι ένα Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής που δεν έχει εργαλεία να κάνει πολιτική αλλά συντονισμό. Χωρίς να ελέγχεις τη χρηματοδότηση στην Ελλάδα δεν ελέγχεις τα έργα.

Σε σχέση με τη διαπραγμάτευση με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τις πολιτικές.

Κάθε φορά είναι καλή η στρατηγική αλλά δεν είναι ρεαλιστική. Διαβάζεται καλά από τα μάτια των Ευρωπαίων γιατί μοιάζει με τις δικές τους στρατηγικές. Αλλά δεν είναι για μας. Η δική μας προστιθέμενη αξία είναι να τους πείσουμε ότι είμαστε σε άλλη φάση από εσάς. Τα δικά μας επιτεύγματα δεν κάνανε ποτέ αυτή τη δουλειά.

Για τις ευκαιρίες

Οι νέοι άνθρωποι που έχουν μια διεθνοποιημένη αντίληψη και ξέρουν τι τους προσφέρουν οι άλλες χώρες και οι επιχειρήσεις που έχουν εξωστρεφή δραστηριότητα. Αν πάτε σε μια επιχείρηση που έχει εξωστρεφή δραστηριότητα θα δείτε πόσο σύγχρονη χρήση κάνει των νέων τεχνολογιών. Το κάνει γιατί πρέπει να επιβιώσει στην παγκόσμια αγορά. Αυτό είναι ο βασικός λόγος.

Για το όραμα και τις ευκαιρίες της ανάπτυξης με χρήση ΤΠΕ

Υπάρχουν κάποια ιδρύματα, υπάρχουν εργαστήρια παράγουν επιστημονικό έργο. Η Ελλάδα είναι σε επιδόσεις δέκατη στην Ευρώπη στην παραγωγή επιστημονικών εργασιών. Η χρηματοδότηση έχει κινητοποιήσει όλες αυτές τις δυνάμεις

Αλλά δεν υπάρχει βιομηχανία στην Ελλάδα να το αξιοποιήσει. Το αξιοποιεί η υπόλοιπη ευρωπαϊκή ερευνητική κοινότητα και η ευρωπαϊκή βιομηχανία.

Στην Ελλάδα, η τεχνολογία από τις υποδομές έως τις εφαρμογές είναι ίσως μία ιστορική ευκαιρία. Υπάρχει ένα σχετικά καλό επιστημονικό δυναμικό στη χώρα. Η κρίση διώχνει τους επιστήμονες και δεν είναι βέβαιο ότι και την επόμενη γενιά θα έχουν τις ίδιες επιδόσεις.

Η εκπαίδευση δηλαδή αυτή τη στιγμή είναι το πιο δυνατό χαρτί της χώρας. Εκεί μπορούμε να επενδύσουμε. Να ασχοληθούμε δηλαδή με το πως μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι φτηνές και απλές τεχνολογίες στην εκπαιδευτική διαδικασία και έτσι να μην χρειάζεται να κάνουμε μεγάλες επενδύσεις για να βελτιωθεί το εκπαιδευτικό μας σύστημα.

Σε σχέση με τον μακροχρόνιο σχεδιασμό των πολιτικών

Είχε κάνει μια μελέτη ο Castells με ένα Φινλανδό. Προσπάθησαν να μελετήσουν την ταυτότητα της Φινλανδίας στην ψηφιακή εποχή. Μια χώρα με χαρακτηριστικά οργανωμένης χώρας, με παράδοση με πολιτικές που είχαν βάθος 30 χρόνων. Μου έκανε εντύπωση ότι πολιτικές για την παιδεία και την έρευνα είχαν βάθος 30 χρόνων.

Για τις προτάσεις

Με τις στρατηγικές πάμε καλά. Δεν έχουμε πρόβλημα. Στην υλοποίηση έχουμε πρόβλημα.

Νομίζω ότι αυτή τη στιγμή πρέπει να σκεφτούμε και να κάνουμε προτάσεις που πιθανά διευκολύνουν την υλοποίηση. Στην Ελλάδα μπορούμε να προτείνουμε πράγματα που να είναι εφικτό αυτό που προτείνεται. Αυτούς τους ανέφικτους στόχους όσο και να παλέψουμε ποτέ δεν θα υλοποιηθούν. Αν καταφέρουμε και μελετήσουμε λίγο αυτήν την ελληνική ιδιαιτερότητα, γιατί οι μεγάλες δομικές αδυναμίες δεν θα διορθωθούν αύριο. Το θέμα είναι με αυτά σαν δεδομένα τι μπορεί να γίνει για να βελτιωθεί λίγο η κατάσταση.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στη Διοίκηση Καινοτομίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Για γρήγορη αλλαγή προτεραιοτήτων για πολιτικές ΤΠΕ σε επίπεδο Ε.Ε.

Πάντα υπήρχε η αντίληψη ότι η Ευρώπη μπορεί να μιλάει για στρατηγικές ή Europe 2000, ή 2005, κοινωνία της πληροφορίας, κοινωνία της γνώσης. Πλέον έχουν αντικατασταθεί από το digital market και από το e-governance. Παράλληλα έχουν αντικατασταθεί και οι προτεραιότητες διότι κάπου ο κύκλος ζωής της τεχνολογίας και ο κύκλος ζωής της διάχυσης άρχισε να γίνεται πολύ πιο σύντομος, άρα χώρες που καθυστέρησαν να ακολουθήσουν αυτόν τον κύκλο εκ των πραγμάτων έχουν φύγει έξω. Για παράδειγμα, εμείς είμαστε αυτή η κατηγορία. Βλέπουμε ότι και στα κείμενα και στις μελέτες που γίνονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τώρα πλέον δεν συζητούν τόσο πολύ για υποδομές με την έννοια που ενδεχομένως έχουμε στο ελληνικό λεξιλόγιο, μια και η τεχνολογία πια έχει περάσει στα χέρια του χρήστη με όλες τις δυνατότητες των κινητών επικοινωνιών, των cloud computing, των εφαρμογών, της επιχειρηματικότητας γύρω από αυτά τα θέματα. Οι προτεραιότητες είναι πως θα δώσουμε στον χρήστη όχι απλώς τη δυνατότητα της αξιοποίησης αλλά να γίνει και ο ίδιος μέρος της παραγωγής.

Για το σχεδιασμό της πολιτικής

Δεν έχω διαβάσει το καινούργιο κείμενο που λέτε ότι βγήκε το Νοέμβριο για την εθνική ψηφιακή στρατηγική που είναι σε διαβούλευση, αλλά πιστεύω ότι ήταν μία μεταφορά των ευρωπαϊκών κειμένων πολιτικής σε ένα ελληνικό πλαίσιο. Το πρόβλημα όλα αυτά τα χρόνια είναι ότι είχαμε μία αντιμετώπιση ακόλουθου κι αν θέλετε αυτό που λέμε reactive δηλαδή ανα-δραστική παρά προ-δραστική, δηλαδή δικές μας προτάσεις πολιτικής. Και βέβαια παραδείγματα όπως π.χ. η ηλεκτρονική συνταγογράφηση, και πολλά άλλα παραδείγματα που ο κος Καρούζος συνέβαλλε στην υλοποίηση – κάποια από αυτά βραβεύτηκαν και αναγνωρίστηκαν και ως καλές πρακτικές διεθνώς - πιστεύω ότι προέκυψαν από ατομικές πρωτοβουλίες. Κάποιοι το πήραν πάνω τους το πράγμα και γι αυτό έγιναν. Δεν υπήρξε ποτέ συντονισμένη προσπάθεια. Στην Ελλάδα, καλώς ή κακώς, έχουμε αυτό που λέει και η βιβλιογραφία το renovation champion. Κάποιοι το παίρνουν πάνω τους σε πολλά πράγματα και γίνονται. Ενδεχομένως είναι ο τρόπος που λειτουργούμε αυτός.

Για το ανθρώπινο δυναμικό σε όλα τα στάδια εφαρμογής της πολιτικής και την έλλειψη κατάλληλης εκπαίδευσης

Οι πολιτικές σχεδιάζονται και υλοποιούνται και εξετάζονται από κάποιους ανθρώπους. Διότι το θεσμικό πλαίσιο είναι μεν το ένα θέμα, αλλά από την άλλη, μάλλον και οι άνθρωποι οι οποίοι

σχεδιάζουν το θεσμικό πλαίσιο ενδεχομένως θα μπορούσαν να κάνουν παρεμβάσεις σ' αυτό το θεσμικό πλαίσιο. Εγώ λοιπόν θέλω να ρωτήσω και θα το διατυπώσω στην Αγγλική: "who trains the trainers". Δηλαδή αυτοί οι άνθρωποι που σχεδίαζαν, σχεδιάζουν και ενδεχομένως θα σχεδιάζουν τις πολιτικές παρεμβάσεις ποιές είναι οι δικές τους εκπαιδευτικές υποδομές γι' αυτή τη δουλειά;

Κατά τη γνώμη μου στην Ελλάδα πάσχουμε από – δεν ξέρω πως έχει καλλιεργηθεί αυτό – από ένα disciplinary education δηλαδή εκπαιδευόμαστε σε ένα πράγμα, μαθαίνουμε να δικαιολογούμε αυτό το πράγμα και είναι πάρα πολύ δύσκολο να ταιριάζουμε έννοιες και εργαλεία από άλλες πηγές.

Η σημασία των soft δράσεων για τις πολιτικές

Ένα άλλο θέμα που είναι πάρα πολύ σημαντικό και νομίζω ότι πρέπει να τεθεί στο τραπέζι είναι οι soft δράσεις. Δράσεις της διάχυσης, της εκπαίδευσης, της εφαρμογής.

Νομίζω ότι είναι πάρα πολύ σημαντικός τομέας η εκπαίδευση, και όχι με την φορμαλιστική έννοια, το να συνηθίσει κάποιος τη χρήση. Εκπαίδευση στη χρήση. Και βέβαια εκτός από τους δείκτες που δείχνουν την τεχνολογική διάχυση υπάρχουν αντίστοιχοι δείκτες που δείχνουν τη θέση της χώρας σε εκπαίδευση και σε χρήση των αντίστοιχων τεχνολογιών που και εκεί δεν πηγαίνουμε ιδιαίτερα καλά.

Για τη συνδιαμόρφωση πολιτικών με Ε.Ε.

Έλλειψη εξωστρέφειας κατά τη συμμετοχή σε φόρα για ευρωπαϊκές στρατηγικές και προγράμματα. Οι εκπρόσωποι της ελληνικής κυβέρνησης δεν έχουν την κατάλληλη εξειδίκευση και εκπαίδευση.

Για την ασυνέχεια των πολιτικών

Οι Γενικοί Γραμματείς είναι πολύ υποταγμένοι στην εκάστοτε πολιτική ηγεσία για να είναι φορείς συνέχειας.

Μέτρα βελτίωσης

Εσωτερικοί μηχανισμοί ελέγχου και παρακολούθησης της αποτελεσματικότητας.

Για να εκτιμηθεί η αποτελεσματικότητα μιας παρέμβασης/ δράσεις χρειάζεται μελέτη σε ένα στάδιο πριν ανατεθεί.

Για ευκαιρίες

Υπάρχει δυνατότητα δημιουργίας πλούτου μέσα από τα ανοιχτά δεδομένα. Και οριζόντια και για την πολιτιστική βιομηχανία, στις τέχνες, την οικονομία, και για πάρα πολλούς τομείς.

Οι γενιές κάτω των 30 ήδη φαίνεται ότι αρχίζουν και τα αξιοποιούν. Υπάρχουν θύλακες αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα, δεν προβάλλονται τόσο πολύ, αλλά επειδή ακριβώς συμμετέχουν με τα δίκτυά τους και παρακολουθούν αντίστοιχες δράσεις στην Ευρώπη, στην Αμερική, έχουν συμβάλει στην δημιουργία όλων αυτών των ανοικτών και των ελεύθερων δεδομένων.

ΙΔΟΜΕΝΕΥΣ ΜΑΝΩΛΙΤΣΑΚΗΣ, Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος της ΚτΠ Α.Ε.

Για τους δείκτες

Δεν θα πρέπει να υιοθετούμε άκριτα δείκτες οι οποίοι δείχνουν κάτι και το οποίο εμπεριέχει πολιτική και έχει πολιτισμική διάσταση. Η συχνή χρήση του διαδικτύου σε χώρες όπως την Ολλανδία δείχνει μια κοινωνία πάρα πολύ σφιχτή συναισθηματικά, κοινωνικά κλπ

Για την ψηφιακή ανάπτυξη

Είναι ένα ερώτημα αν η ελληνική ψηφιακή αγορά θα οδηγήσει σε ανάπτυξη.

Ένα ακόμα ερώτημα είναι αν θα επιβιώσει η ελληνική αγορά στη παγκοσμιοποίηση χωρίς ψηφιοποίηση;

Για τη μέτρηση της απορρόφησης πόρων αντί για την αποτελεσματικότητα.

Η στρατηγική χρηματοδότηση των δημοσίων έργων έχει δύο κατευθύνσεις. Το ένα είναι προς την αγορά. Η άλλη είναι η ανάπτυξη του δημοσίου. Να γίνει το δημόσιο πιο αποτελεσματικό. Κρίνοντας από το αποτέλεσμα, 4 κοινοτικά πλαίσια πήγαν στο βρόντο. Γιατί από αυτούς τους άξονες η έμφαση δίνεται στον πρώτο, στον ιδιωτικό τομέα. Γιατί μετράμε την απορροφητικότητα, όχι το αποτέλεσμα. Έρχεται και λέει: τι κονδύλια απορροφήσαμε; Κοιτάζει κανείς τί αποτέλεσμα πήραμε από αυτά τα κονδύλια; Η απάντηση είναι όχι. Το ερώτημα είναι αν είχαν αποτέλεσμα θα είχε ανταποδοτική αξία και θα επένδυε η διοίκηση σε αυτό. Θα υπήρχαν νέα έργα να στηρίζουν την αγορά. Δεν έγινε αυτό. Είναι μια εσκεμμένη πολιτική απαξίωση της δημόσιας διοίκησης. Δεν είναι τυχαίο δηλαδή ότι τα έργα πήγαιναν όλα στο βρόντο. Η αγορά είχε έργα να κάνει. Δεν ήταν ανάγκη να κάνει το ίδιο έργο ξανά και ξανά.

Από διαγωνισμούς παίρνονται τα έργα. Τώρα υπάρχουν πολλά επίπεδα ελέγχου σ' αυτά τα πράγματα. Το θέμα δεν είναι ποιός τα παίρνει αλλά τι κάνει στο τέλος. Τα παραδοτέα υπάρχουν αλλά κανείς δεν τα χρησιμοποιεί. Υπάρχει έργο, που χρειάζεται μία απλή, σταθερή διεύθυνση σε ένα Υπουργείο. Το Υπουργείο δεν την έδωσε ποτέ. Έχει σχέση με τον τρόπο που λειτουργεί όλη η δημόσια διοίκηση, η οποία δεν ενδιαφέρεται. Αλλά δεν ενδιαφέρεται και κανένας. Υπάρχουν έργα που παραδόθηκαν πριν από τρεις-τέσσερις μήνες. Δεν έχουν λειτουργήσει ακόμα.

Το δημόσιο δεν είχε ποτέ τέτοιας αποτελεσματικότητας έργα ώστε να προσφέρει αντίστοιχες υπηρεσίες. Έχουμε τον Ermis. Όμως είναι ένα σύστημα που δεν δουλεύει καλά. Έχει προβλήματα και δεν έχει την αποτελεσματικότητα που έπρεπε να έχει.

Οι ελεγκτικοί μηχανισμοί περιορίζονται να ελέγχουν αν το σύστημα είναι σε παραγωγική λειτουργία. Αν το σύστημα δουλεύει ή όχι, είναι ένα τεχνικό θέμα που λύνετε. Αν πρόκειται όμως για ένα υπαρκτό πρόβλημα στο ότι δεν συνεργάζεται η διοίκηση για να χρησιμοποιηθεί δεν προβλέπεται κάποια ευέλικτη λύση. Οι διαχειριστικές αρχές μόνο λένε ότι επειδή το σύστημα δεν είναι παραγωγικό, και επιβάλουν μια δημοσιονομική διόρθωση. Έχουμε έναν διαχειριστικό κόσμο ο οποίος ελέγχει τα χαρτιά και τις διαδικασίες αλλά επί του πρακτέου κανένας δεν κοιτάζει να αξιοποιήσει αυτό που έγινε.

Μέτρα βελτίωσης

Πρώτα κάθε υπουργείο, να καταγράψει τις ανάγκες σωστά. Δεύτερον, προτεραιοποίηση με βάση στρατηγική. Τρίτον έμφαση στην υλοποίηση αλλά με στόχο το αποτέλεσμα. Κατ' εμένα αυτό είναι κομβικό. Αυτά που παραλαμβάνει το δημόσιο δεν τα αξιοποιεί.

Αυτό που πρέπει να κάνει το καινούργιο Υπουργείο είναι να ελέγξει ώστε να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα του δημοσίου.

Έχουμε έναν ιδιωτικό τομέα που απορροφά τα χρήματα – δεν είναι κακό αυτό – από την άλλη μεριά όμως ούτε πιο αποδοτικό είναι από το δημόσιο, ούτε πιο αποτελεσματικό ούτε υπηρεσίες παρέχει στον πολίτη.

Νομίζω ότι αυτό που θα έπρεπε και είναι το κομβικό σημείο για να λειτουργήσει το σύστημα και να μην είναι στο χάος που είναι, είναι η παραλαβή των έργων. Δεν θα πρέπει να εστιάζει στην αξιολόγηση και παραλαβή αλλά στην αξιοποίησή τους.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΤΣΕΚΟΣ, Αναπληρωτής Καθηγητής Δημόσιας Διοίκησης ΤΕΙ Πελοποννήσου

Η εθνική ταυτότητα για τα ζητήματα νέων τεχνολογιών

Είναι ζητούμενο αν υπάρχει εθνική ταυτότητα γύρω από τα θέματα αυτά των νέων τεχνολογιών, δηλαδή ποιά είναι τα εθνικά χαρακτηριστικά, αν υπάρχουν. Με ενδιαφέρει να το δούμε αυτό. Ο Δερτούζος, έλεγε ότι κάτι έχουμε εμείς οι Έλληνες. Ότι φτιάχνουμε πράγματα λόγω της έλλειψης οργανωσιακής κουλτούρας γιατί ποτέ στη χώρα μας δεν είχαμε οργανωμένη οικονομία και κοινωνία σοβαρή.

Η αλλαγή προς την κινητή τηλεφωνία και η σημασία κατά τη διαμόρφωση πολιτικών.

Άρα υπάρχει εθνική ταυτότητα γύρω από τη φύση των νέων τεχνολογιών; Οι ιστορικοί λένε ότι οι Έλληνες -λόγω αυτών των χαρακτηριστικών - κάνουμε επιφανειακή χρήση των νέων τεχνολογιών. Ο τρόπος που διευθετήσαμε τον ηλεκτρισμό, ο τρόπος που διευθετούμε το κινητό τηλέφωνο. Δεν είναι κινητό, πια, είναι υπολογιστής, τον οποίο χειρίζονται 100% οι νέοι κάτω των 35 ετών. Εδώ υπάρχει ένα θέμα. Αυτό είναι μια ασυμμετρία. Εμείς δεν είμαστε ιθαγενείς του νέου κόσμου, είμαστε η προηγούμενη γενιά και προσπαθούμε να μιλάμε για τη νέα γενιά αγνοώντας την ασυμμετρία αυτή. Πρακτικά αποτυγχάνουμε να εξυπηρετήσουμε τις νέες γενιές γιατί θέλουμε να σκεφτόμαστε και να εξυπηρετούμε την κοινωνία με τους όρους τους δικούς μας.

Δίκτυα εμπλεκόμενων δρώντων

Οι πολιτικές σχεδιάζονται από περιορισμένα δίκτυα τα οποία περιλαμβάνουν τον εκάστοτε πολιτικό ισχυρό άνδρα, τον Υπουργό, τον Αναπληρωτή, κλπ, και ένα δίκτυο συμβούλων που μπορεί να ξέρουν μπορεί και να μην ξέρουν, κλπ, συν – μια και μιλάμε για πληροφορική – ένα δίκτυο εταιρειών. Από εκεί και πέρα αυτό το οποίο είδαμε, είναι ότι οι πολιτικές οι οποίες ασκήθηκαν ήταν οι πολιτικές υπαγορευόμενες από τις διαθέσιμες στην ντόπια αγορά τεχνολογίας εκείνης της περιόδου. Αυτό το οποίο προωθούνταν ήταν: τι έχω έτοιμο να πουλήσω και να πολλαπλασιάσω την εμπορική αξία αυτού του πράγματος. Ένα κλασικό παράδειγμα: αντί να έχω ένα λογιστικό σύστημα για νοσοκομεία, είχα 16 λογιστικά συστήματα τα οποία ήταν 16 έργα διαρθρωτικά για κάθε νοσοκομείο. Άρα έχουμε περιορισμένη συμμετοχή βεβαίως και του ευρέως κοινού και περιορισμένη συμμετοχή των υπηρεσιακών παραγόντων.

Συμμετοχική διαμόρφωση των πολιτικών

Είναι ένα πράγμα το οποίο πρέπει να αντιμετωπιστεί, είναι πως θα σχεδιάσουμε διαδικασίες παραγωγής πολιτικής οι οποίες θα είναι συμμετοχικές με αυτήν την έννοια. Υπάρχει ένα τεράστιο πρόβλημα τεκμηρίωσης, αυτό που λέμε evidence based policy making. Όλοι γενικά συζητάμε: «είναι η εντύπωσή μου», «έχω αυτήν την αίσθηση», αναφερόμαστε σε μεμονωμένα παραδείγματα από προσωπική εμπειρία. Τα δεδομένα εκείνα τα οποία θα επαρκούσαν πραγματικά να δημιουργήσουν τη βάση για προτάσεις πολιτικής δεν υπάρχουν και είναι ενδιαφέρον ότι δεν έρχονται ούτε από τον Ευρωπαϊκό χώρο. Στην αξιολόγηση που έκανε η Deloitte για το πρόγραμμα ηλεκτρονικής διακυβέρνησης 2014-20, το πρώτο πράγμα που λέει είναι ότι δεν υπήρχαν δείκτες και αναγκάστηκε η Deloitte να φτιάχνει δείκτες εκ των ενόντων.

Ανάγκη καταμέτρησης μέσω δεικτών αποδοτικότητας υποδομών, διαθεσιμότητας υπηρεσιών, εκπαίδευσης και χρήσης από τον ιδιωτικό φορέα

Μια κατηγορία είναι οι υποδομές. Το δίκτυο δηλαδή (δεν ακούγεται η λέξη) στη χώρα. Μια δεύτερη κατηγορία είναι η διαθεσιμότητα υπηρεσιών από το δημόσιο τομέα και μια τρίτη κατηγορία μεγάλη για μένα είναι η εκπαίδευση και μία τέταρτη ακόμα μεγαλύτερη είναι τα μέτρα που υλοποιεί η ελληνική πολιτεία, η Ε.Ε., για τον ιδιωτικό τομέα. Αν τα ομαδοποιήσουμε σε τρεις μεγάλες κατηγορίες και μαζέψουμε τους δείκτες εκεί, θα αρχίσουμε να βλέπουμε κάποια πράγματα που έχουν ενδιαφέρον. Αυτή τη στιγμή τις πολιτικές στις υποδομές όλες τις διατρέχει

ένα κοινό χαρακτηριστικό. Ότι ο δημόσιος τομέας, το κράτος είναι ο αδύναμος παίκτης δεν μπορεί να επιβάλλει τους κανόνες υγιούς ανταγωνισμού στα ευρυζωνικά δίκτυα. Απλώς – το λέω πολύ σχηματοποιημένα – τα χειρίζεται ο ΟΤΕ και όποιος άλλος έχει πρόσβαση στους μηχανισμούς αυτούς. Παράδειγμα είναι, γιατί δεν θέλω να πω κάτι απρόσωπα. Ιστορικά πιο πολύ. Δεν είναι πάντως το ίδιο στον κόσμο.

Ο βαθμός σχετικής αυτονομίας δηλαδή το πόσο αυτόνομα λειτουργεί το δημόσιο και το πόσο ικανό είναι να επιβληθεί στους συνομιλητές του από την απέναντι πλευρά διαφέρει από χώρα σε χώρα. Δεν είναι παντού το ίδιο. Τώρα η πρόκληση είναι για τη χώρα μας. Αν το ένα επίπεδο είναι οι υποδομές, το δεύτερο είναι το δημόσιο –όπως σωστά είπατε – γιατί το δημόσιο πρέπει στους κρίσιμους τομείς να προσφέρει κρίσιμες επαναχρησιμοποιήσιμες υπηρεσίες και χρήσιμες για τους πολίτες. Το άλλο είναι η εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες και στο κομμάτι το “δια βίου” και η μεγάλη μας πρόκληση είναι ο ιδιωτικός τομέας. Ο ιδιωτικός τομέας πρέπει να υιοθετήσει αυτές τις τεχνολογίες για να γίνει ανταγωνιστικός.

Για την έμφαση στις υποδομές αντί για τον ανθρώπινο φορέα

Γενικότερα υπάρχει μία τάση στην Ελλάδα όλες οι λύσεις που προτείνονται να είναι λύσεις hard , αυτό που λέμε σκληρό management, φτιάξε δομές, φτιάξε και ένα ακόμα φορέα, φτιάξε και ένα συντονιστικό των φορέων. Μέσα σε αυτήν τη λογική όλος αυτός ο όγκος των υποδομών που δημιουργήθηκαν όλα αυτά τα χρόνια είναι μέσα στη λογική: θέλω να κάνω αυτό; Δημιούργησε ένα δίκτυο. Αγόρασε μηχανήματα. Το κομμάτι δηλαδή το οποίο περιλαμβάνει τον ανθρώπινο παράγοντα, την εντιμότητα και την ικανότητά του να χρησιμοποιήσει αυτά, την οργάνωση όχι με την έννοια του οργανογράμματος, αλλά με την έννοια του αν το ανθρώπινο δυναμικό που είναι εκεί έχει τις κατάλληλες δεξιότητες. Όλα αυτά τα ζητήματα που έχουν να κάνουν με την ετοιμότητα των ανθρωποσυστημάτων να συνεργαστούν με τα ιχνοσυστήματα και να παράξουν αποτελέσματα είναι tabula rasa.

Για το σχήμα υλοποίησης της πολιτικής ως παράθυρο ευκαιρίας σε εταιρείες.

Όλες οι πολιτικές καθοδηγούνται από αυτό το σχήμα που είπαμε: χρηματοδότηση, δίκτυο υποδοχής αυτής της χρηματοδότησης που είναι οι εταιρείες, η πολιτική ομάδα της συγκεκριμένης εταιρείας που αξιοποιούν την ευκαιρία, παράθυρο ευκαιρίας, δηλαδή όλο το policy design είναι σε μια λογική opportunity windows. Έχω ένα παράθυρο ευκαιρίας , να πάρω το έργο, και από εκεί και πέρα το τι θα γίνει είναι ένα τριτεύον ζήτημα αν αυτά θα χρησιμοποιηθούν. Καμμία σχέση με το αποτέλεσμα, η όλη λογική είναι εστιασμένη στην απορροφητικότητα στην καλύτερη περίπτωση. Η ευκαιρία δεν έχει σχέση με τη συλλογικότητα, η ευκαιρία είναι για αυτόν που βρίσκεται πίσω από το παράθυρο και παίρνει το έργο.

Για τη μεταφορά πολιτικών από την Ε.Ε.

Έχουμε συνολικά προβλήματα σε αυτό που λέμε policy transfer. Οι πολιτικές που έρχονται από την ΕΕ δεν είναι αποτελεσματικές και το είδαμε και στα προβλήματα διοικητικής μεταρρύθμισης. Αν δει κανείς τις μνημονιακές υποχρεώσεις γενικότερα που αφορούν τη δημόσια διοίκηση και τις συγκρίνουμε με τις δημοσιονομικές υποχρεώσεις θα κλαίμε ή θα γελάμε. Ήταν ένα απλουστευτικό, απλοϊκό σχήμα το οποίο δεν βοήθησε σε τίποτα και όλη αυτή η προσπάθεια διοικητικής μεταρρύθμισης είναι στον αέρα, δεν έχει αποδώσει τίποτα όλα αυτά τα χρόνια, θα ξεφουσκώσει και δεν θα μείνει απολύτως τίποτα. Έχουμε λοιπόν ένα πρόβλημα σε αυτό που λέμε policy transfer από το ευρωπαϊκό επίπεδο, έχουμε μια ασυμβατότητα και έχουμε και μια περιορισμένη κατανόηση του ευρωπαϊκού επιπέδου για το τι συμβαίνει και ποια είναι τα πραγματικά προβλήματα στην Ελλάδα.

Μέτρα βελτίωσης/Προτάσεις

Μιλώ στενά για το δημόσιο τομέα: Οι πολιτικές που θα σχεδιαστούν πρέπει να σχεδιαστούν σαν πολιτικές διοικητικής μεταρρύθμισης. Πρέπει πρώτα να δούμε το ζήτημα των λειτουργιών, του ανθρώπινου παράγοντα και των δομών και παράλληλα (έχει σημασία αυτό) δεν θα κάνουμε πρώτα τον σχεδιασμό επί χάρτου για να πάμε να δούμε στη συνέχεια τις τεχνολογίες, διότι οι τεχνολογίες δίνουν λύσεις που αν δεν τις λάβεις υπόψη σου κατά τη φάση του οργανωτικού ή του λειτουργικού σχεδιασμού σου ξεφεύγουν πράγματα. Πρέπει αυτά να πάνε παράλληλα. Χρειαζόμαστε ανθρώπους που έχουν αυτή τη στιγμή τη διπλή ικανότητα κατανόησης και του διαδικαστικού λειτουργικού και του τεχνικού κομματιού. Στο εξωτερικό υπάρχει εκπαίδευση, το λεγόμενο CIO (Chief information officers), οι οποίοι είναι άνθρωποι που κατανοούν ταυτόχρονα τη διοίκηση σαν πεδίο πολιτικής και τα τεχνικά ζητήματα. Νομίζω ότι η Σχολή Δημόσιας Διοίκησης μπορεί να εκπαιδεύει αυτούς τους ανθρώπους.

Για τη συνεργασία με φορείς της αγοράς και την κοινωνία των πολιτών κατά τη διαμόρφωση των πολιτικών

Έχουμε το output, το άμεσο, τις εκροές, πόσα μηχανήματα έχω. Το outcome που είναι πόσο χρησιμοποιούνται αυτά τα μηχανήματα και το impact που είναι τι επιπτώσεις έχει η χρήση αυτών των μηχανημάτων στην κοινωνία, στην οικονομία. Πρέπει να ξεκινήσουμε από τα τελευταία – πιστεύω- στον σχεδιασμό. Δηλαδή δεν σχεδιάζεις ποιά έργα θα κάνεις, σχεδιάζεις ποιές αλλαγές στην εφαρμόσιμη δημόσια πολιτική, στο επίπεδο του χρήστη, στο επίπεδο της τοπικής κοινωνίας, στο επίπεδο της αγοράς. Ξεκινάς από εκεί. Και αυτό πως το κάνεις; Το κάνεις συμμετοχικά. Άρα χρειάζεσαι δίκτυα, χρειάζεσαι μηχανισμούς δημόσιου διαλόγου και online και με φυσικούς τρόπους. Να μπου όλα αυτά τα ζητήματα σε κουβέντα. Και να έχεις μέσα τους χρήστες, μα έχεις εκπροσώπους των χρηστών και να βγάλεις από εκεί ζητούμενα, όσον αφορά την επίπτωση, το impact κατ' αρχήν. Αυτό να το συγκεκριμενοποιήσεις, να το μετρήσεις διότι και εδώ θα έχουμε δείκτες. Δείκτες αποτελεσματικότητας της πολιτικής. Άρα πρέπει να διακριβώσεις συναινετικά ποιοί είναι αυτοί οι δείκτες με ευρείς διαλόγους και από εκεί και πέρα αφού προσδιορίσεις ποιά είναι τα αποτελέσματα της πολιτικής που θέλεις έρχεσαι πίσω στο επίπεδο των outcomes των διαμέσων αποτελεσμάτων να δεις ποιά είναι αυτά που θα σε πάνε στο τελικό ζητούμενο και μετά να έρθεις στο input δηλαδή τι μηχανήματα, με ποιά χαρακτηριστικά και με ποιές διαδικασίες προμήθειας μου χρειάζονται.

ΝΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΑΡΑΚΗΣ, Ερευνητής ΕΚΚΕ, Συνυπεύθυνος του Προγράμματος και Επιστημονικός Υπεύθυνος της μελέτης με τίτλο «Κοινωνικές επιπτώσεις και δημόσιες πολιτικές στους τομείς της ενέργειας, της βιομηχανίας, του αστικού σχεδιασμού, και των υποδομών του διαδικτύου»

Συμπεράσματα

Συζητάμε για την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών και ουσιαστικά δεχόμαστε εδώ ότι συζητάμε για ένα μοντέλο κοινωνικής οργάνωσης και θεσμικής συγκρότησης. Αν θέλουμε να κουβεντιάσουμε για τις νέες τεχνολογίες και το πως αυτές συνδέονται, διαμορφώνουν μια δημόσια πολιτική που συνδέεται και απαντά στο κοινωνικό αίτημα, τότε συζητάμε ουσιαστικά για διαφορετικό μοντέλο κοινωνικής οργάνωσης.

Το δεύτερο σημείο που θα ήθελα να παρατηρήσω είναι ότι τίθεται το ερώτημα, εάν αυτό το μοντέλο της κοινωνικής οργάνωσης που συνδέεται με ένα τρόπο ανάπτυξης των νέων τεχνολογιών, εάν αυτός ο τρόπος ανάπτυξης μπορεί να έχει εθνική ταυτότητα. Δηλαδή τι εξυπηρετεί.

Και ένα τρίτο σημείο που συνδέει αυτά που είπαμε έχει να κάνει με την ασυμμετρία ανάπτυξης. Αυτό σημαίνει ασυμμετρία παρεμβαίνοντας στην κοινωνία (15ντάρηδες, τριαντάρηδες κλπ). Είναι ένας διαφορετικός τρόπος με τον οποίο λειτουργούν και επιδρούν οι τεχνολογίες στις διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες. Δεύτερη ασυμμετρία έχει να κάνει με την αποτυχία των

πληροφοριακών συστημάτων με την οποία αναπτύσσονται και αυτή η αποτυχία παράγει «απογοητεύσεις». Δηλαδή άλλα προσμένουμε, άλλα παίρνουμε, συνήθως είναι πολύ λιγότερα από αυτά που ζητάμε, ή διαφορετικά από αυτά που ζητάμε με συνέπεια αυτή η ασυμμετρία να διευρύνεται. Και στην τρίτη ασυμμετρία έχουμε να κάνουμε με δίκτυα τα οποία είναι αδύναμα ή είναι αδύνατον να υποστηρίξουν όλη την ανάπτυξη αυτών των τεχνολογιών. Άρα ασυμμετρία σε επίπεδο πληθυσμού, κοινωνικών ομάδων, ασυμμετρία σε επίπεδο ανάπτυξης και εφαρμογής πληροφοριακών συστημάτων και ασυμμετρία των ανεπαρκών δικτύων.

Το τελευταίο ερώτημα που τίθεται, είναι ποιός σχεδιάζει και εφαρμόζει. Και ουσιαστικά μιλάμε για το ρόλο του κράτους εδώ, και βέβαια με ποιόν τρόπο σχεδιάζει, εφαρμόζει, αξιολογεί. Συζητάμε δηλαδή για τη θεσμική συγκρότηση η οποία χρειάζεται για να υπηρετήσει τα άλλα τρία ερωτήματα.

ΝΙΚΟΣ ΔΕΜΕΡΖΗΣ, Καθηγητής, Πρόεδρος και Διευθυντής του ΕΚΚΕ, Επιστημονικός Υπεύθυνος του Προγράμματος με τίτλο «Κοινωνικές επιπτώσεις και δημόσιες πολιτικές στους τομείς της ενέργειας, της βιομηχανίας, του αστικού σχεδιασμού, και των υποδομών του διαδικτύου»

Από όλα όσα είπατε όλοι, για μένα πολλά ήταν καινούργια, αλλά η γενική εικόνα είναι γνωστή. Με την έννοια ότι έχουμε καταγράψει και διαπιστώσει άλλη μία φορά μια παθολογία. Αν την δει κανείς από τη μεριά μιας ιδεατής ορθολογικότητας είναι παθολογία αν τη δει κανείς από τη μεριά ενός πελατειακού συστήματος ατομοκεντρικής ενδεχομένως και προνεωτερικής λογικής είναι μία κανονικότητα. Να το πω ποιητικά, είναι μια κανονική παθολογία και όχι μια παθολογική κανονικότητα. Αυτά είναι τρόποι που κατανοούν το λαϊκισμό διάφοροι κοινωνικοί επιστήμονες. Εμένα εδώ θα με ενδιέφερε όμως να συστηματοποιήσουμε περισσότερο απαντήσεις που να διορθώνουν την κατάσταση. Η κατάσταση δεν διορθώνεται εφόλης της ύλης. Διότι η κοινωνία της πληροφορίας είναι και αυτή μια κοινωνία ανισοτήτων και δεν μπορούσε να είναι και διαφορετικά.

Άρα ακόμα και αν από τεχνική άποψη ήμασταν άψογοι και δεν βλέπαμε εξόφθαλμες ανορθολογικές κρίσεις στη λογική που μνημονεύθηκε προηγουμένως, θα βλέπαμε άλλα πράγματα. Θα βλέπαμε ανισότητες π.χ. ανάμεσα στους πληροφοριακά πλούσιους και στους πληροφοριακά φτωχούς και όχι απλώς στην πρόσβαση και πάει λέγοντας. Από την άλλη μεριά όμως θα έλεγα, με δεδομένο το συγκεκριμένο αυτό πλαίσιο της Ελλάδας τι περιθώρια βελτίωσης υπάρχουν έστω σε ένα τεχνοκρατικό επίπεδο. Μπορεί σε κάποιους να μην αρέσει αυτό. Θα έλεγε κανείς ότι τα προβλήματα δεν είναι ουδέτερα. Σε ένα επίπεδο εμπειρογνωμοσύνης αν θέλετε, τι θα μπορούσαμε να προτείνουμε σε βραχυ – μεσο- και μακροπρόθεσμη προοπτική. Ζητήματα που έχουν να κάνουν με την αξιολόγηση. Θα πρέπει να γίνει ένας ανασχεδιασμός της διοικητικής μεταρρύθμισης που θα λαμβάνει υπόψη του ταυτοχρόνως το DNA του και τον πληροφοριακό σχεδιασμό. Ζητήματα αξιολόγησης που σημαίνει ότι θα πρέπει να προτείνουμε ενδεχομένως στο Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής άλλες δομές, task force, δείκτες αξιολόγησης και δείκτες που θα έχουν να κάνουν με το αποτέλεσμα και όχι με την απορροφητικότητα. Ένα πρώτο πράγμα που θα μπορούσε η ελληνική κοινωνία να κάνει είναι να γίνει μια αξιολόγηση εκ των υστέρων βέβαια, τα εκατομμύρια και δις, πως έχουν απορροφηθεί, τι έργο έχουν παράξει και τι αποτελεσματικότητα έχουν, τουλάχιστον για να αξιολογήσεις τι έχεις κάνει μέχρι τώρα. Ενδεχομένως να φανούν πολιτικές και νομικές ευθύνες.

Συμπεράσματα Εργαστηρίου Δημοσίας Πολιτικής στον τομέα της ενέργειας

1. Σύνοψη

- Η ενεργειακή πολιτική πλέον διαμορφώνεται κατά το μεγαλύτερο μέρος της στο ευρωπαϊκό επίπεδο («εξευρωπαϊσμός»).
- Στην Ελλάδα υπάρχει ανάγκη αρτιότερου μακροχρόνιου σχεδιασμού, ιδίως για την αντιμετώπιση απρόβλεπτων αλλαγών στη ζήτηση.
- Η ενεργειακή πολιτική θα πρέπει να διασυνδεθεί καλύτερα με άλλες δημόσιες πολιτικές (ανάπτυξη, απασχόληση, βιομηχανία).
- Η συντονισμός και η συνεργασία μεταξύ θεσμών-φορέων εμφανίζεται συχνά προβληματική.
- Παρατηρούμενο έλλειμμα εμπιστοσύνης από την πλευρά της κοινωνίας σχετικά με το κόστος των πολιτικών αλλά και ως προς ορισμένες φιλικές προς το περιβάλλον τεχνολογίες για την παραγωγή ενέργειας.
- Ανάγκη ενίσχυσης του ρόλου της ΡΑΕ και βελτιώσεων του θεσμικού-ρυθμιστικού πλαισίου.
- Ανάγκη καλύτερης διασύνδεσης των ειδικών/γενικών χωροταξικών σχεδίων.
- Απαιτείται η ανάπτυξη μηχανισμών παρακολούθησης και αξιολόγησης των πολιτικών.
- Σκόπιμη η αναζήτηση νέου τύπου χρηματοδοτικών εργαλείων.

2. Κύρια Σημεία τοποθετήσεων

- Ο τελευταίος μακροχρόνιος ενεργειακός σχεδιασμός το 2012 είναι ημιτελής και χρειάζεται αναθεώρηση.
- Οι ενεργειακές πολιτικές εδώ και 25 χρόνια υπαγορεύονται από την ΕΕ και έρχονται στην Ελλάδα.
 - Η Ελλάδα επί της ουσίας δεν διαμορφώνει εθνική πολιτική
- Οι κυριότερες παρεμβάσεις αφορούν την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας και την κλιματική αλλαγή (στόχοι).
- Για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, «οι δείκτες ευημερούν» και λόγω και της οικονομικής κρίσης οι στόχοι θα επιτευχθούν. Ωστόσο η επιτυγχανόμενη μείωση γίνεται με μη βιώσιμο τρόπο.
- Για τις ΑΠΕ, ενώ σημειώνεται ανάπτυξη τα τελευταία 15 χρόνια, υπάρχει πρόβλημα κοινωνικής αποδοχής λόγω κακής/ελλιπούς ενημέρωσης του κόσμου.
- Το αναγκαίο κόστος των περιβαλλοντικών επιπτώσεων απαιτεί ελαχιστοποίηση στο σύνολο της χώρας και όχι σε τοπικό επίπεδο.
 - Υπήρξε αδυναμία του κράτους για σωστή ρύθμιση στα φωτοβολταϊκά τόσο σε σχέση με την εξέλιξη της τεχνολογίας όσο και με την πορεία του κόστους τους.
 - Για την ενεργειακή αποδοτικότητα, παρατηρείται σημαντική υστέρηση της χώρας σημαντικό ζήτημα είναι το υποβαθμισμένο κτιριακό απόθεμα καθώς το 50% είναι παλαιότερο του 1980.

- Τεράστιο πρόβλημα η ενεργειακή φτώχεια. Το 2009, το 70% των σπιτιών είχαν κεντρική θέρμανση, το 2014 το ποσοστό αυτό είναι μικρότερο του 40%.
 - Ασάφεια των στόχων της ΕΕ
- Χρειάζεται σύνδεση των ζητημάτων και των στόχων στην ενέργεια με ευρύτερους κοινωνικούς στόχους, όπως η δημιουργία θέσεων απασχόλησης, η αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας, η ανάπτυξη, κ.λπ.
- Η χώρα πρέπει να αναπτύξει και εσωτερική βιομηχανία παραγωγής τεχνολογιών ΑΠΕ και όχι μόνο να τις εισάγει.
- Η τιμή της ενέργειας πρέπει να αντανακλά το κόστος παραγωγής της.
- Μεγαλύτερη εστίαση στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και στα θέματα ενέργειας.
- Τιμολογιακή πολιτική: ανάγκη κοστοστρέφειας των τιμολογίων.
- Προτάσεις – αναγκαίες παρεμβάσεις
 - Ξεπιδότηση ενέργειας ή κτιριακή απόδοση (π.χ. ανακαινίσεις)
 - Ξκαλύτερη στόχευση στα (πραγματικά) φτωχά νοικοκυριά
- Ζητούμενο η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής πολιτικής και η σύνδεση των ενεργειακών πολιτικών με άλλες πολιτικές όπως τα θέματα της υγείας.
- Η εφαρμογή της νομοθεσίας είναι ελλιπής και επίσης διαπιστώνεται ανεπαρκής χρονοπρογραμματισμός.
- Ανάγκη για σταθερό επενδυτικό περιβάλλον.
- Ανάγκη επικαιροποίησης του σχεδιασμού της ενεργειακής πολιτικής.
 - Πέραν της ΕΕ, είναι σκόπιμο να λαμβάνει υπ' όψιν τις εθνικές προτεραιότητες υπό το πρίσμα των διεθνών εξελίξεων.
- Ο προηγούμενος μακροχρόνιος ενεργειακός σχεδιασμός έμεινε στη διαβούλευση. Καλό είναι σε οποιονδήποτε σχεδιασμό να υπάρχουν σενάρια τα οποία να αναπροσδιορίζονται σε βάθος χρόνου ανάλογα με τις συνθήκες.
- Οι υφιστάμενοι στόχοι είναι αυστηροί. Για κάποιους τομείς οι στόχοι είναι πιο δύσκολο να επιτευχθούν από ό,τι για άλλους (βλ. παραπάνω σημείωση για εθνικές προτεραιότητες).
- Η χώρα πηγαίνει καλά στους στόχους ως σύνολο αλλά για παράδειγμα στις μεταφορές είμαστε πίσω.
- Ένα βιώσιμο επενδυτικό σχέδιο δε σημαίνει αυτομάτως ότι μπορεί και να χρηματοδοτηθεί.
 - σημαντικό πρόβλημα η μη ανάληψη επενδύσεων
- Τεράστια η καθυστέρηση («χάσαμε το τρένο») για τη διασύνδεση των νησιών. Η διασύνδεση της Κρήτης θα γίνει μέσω Πελοποννήσου.
- Το 2020 θα πρέπει να καταργηθεί του μαζούτ και το ντίζελ ως καύσιμο για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας στα νησιά. Η χώρα θα βρεθεί σε δύσκολη θέση, καθώς φαίνεται εν πολλοίς απροετοίμαστη και θα αναγκαστεί να πληρώνει πρόστιμα.

- Η Ελλάδα βρίσκεται ανάμεσα στις 5 πρώτες χώρες ως προς τα εγκατεστημένα MW φωτοβολταϊκών ανά κάτοικο.
- Συχνά οι αντιδράσεις των πολιτών είναι κυρίως ιδεολογικο-πολιτικού χαρακτήρα
- Υπάρχει εξευρωπαϊσμός της ενεργειακής πολιτικής στην Ελλάδα και ως συνέπεια η πολιτική έχει επίσης «εξορθολογιστεί» κατ' ανάγκη.
- Η ατζέντα της ΕΕ για τα ενεργειακά θέματα είναι «μαξιμαλιστική».
- Η Ελλάδα δεν διαθέτει μηχανισμό παρακολούθησης της εφαρμογής και της επιτυχούς υλοποίησης των δημοσίων πολιτικών. Δεν υπάρχει impact assessment.
 - ΜοU: ex ante και ex post αξιολόγηση (πρόβλεψη)
- Χρειάζεται είτε να υπάρχει μια επιτελική αρχή αξιολόγησης των δημοσίων αρχών κοντά στον Πρωθυπουργό είτε ξεχωριστά κάθε φορέας να κάνει τη δική του αξιολόγηση (π.χ. ΣΕΒ, Υπουργεία).
- Παράλληλα, χρήσιμο θα ήταν να γίνεται impact assessment από τους κοινωνικούς εταίρους και cost validation (ερευνητικά κέντρα, ΜΚΟ, κ.λπ.).
- Γενικά υπάρχει το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο και η χώρα δεν βρίσκεται σε αχαρτογράφητα νερά.
 - Θεσμικά εργαλεία υλοποίησης: ενίσχυση κανονιστικού ρόλου της ΡΑΕ (ακόμα «αμφίθυμος»). αναδιοργάνωση της Γενικής Γραμματείας Ενέργειας και να αντιμετωπιστεί η υποστελέχωση
 - Ενίσχυση επιτελικού ρόλου του Υπουργείου Ενέργειας.
 - Εν γένει ζήτημα «θεσμικού ανασχεδιασμού» του τρόπου οργάνωσης του συστήματος
 - Συχνά ασαφής η ιεραρχία των επιμέρους Σχεδίων
 - παρατηρούνται αλληλοεπικαλύψεις
 - τα ειδικά πρέπει να προσαρμοστούν και εκσυγχρονιστούν
 - υπάρχουν στρεβλώσεις στο ρυθμιστικό πλαίσιο και στην αλλαγή του μοντέλου λειτουργίας της αγοράς.
- Υπάρχει υποεπένδυση και ειδικότερα στον τομέα των υποδομών.
- Οι ανεξάρτητες αρχές θα πρέπει να έχουν καινομοθετικές αρμοδιότητες.
- Η ελληνική αγορά και οι Έλληνες καταναλωτές αντιμετώπισαν φοβικά το άνοιγμα της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας λόγω των δύο «κανονιών» στην αγορά.
- Μεγάλο ερώτημα ποιος θα είναι ο φορέας κάλυψης στην αγορά ενέργειας ώστε να μην υπάρχουν κενά.
- Ενίσχυση του μηχανισμού των δημοπρασιών σε όλες τις αγορές.
- Ανάγκη αξιοποίησης «παραθύρων ευκαιρίας» και από-ιδεολογικοποίησης των ζητημάτων

- Εφαρμογή πολιτικών: ενώ οι στόχοι έχουν ενσωματωθεί, σε επίπεδο συμμόρφωσης υπάρχει κενά και κατά την εφαρμογή σημειώνονται σημαντικές εμπλοκές.
- Χρηματοδότηση:
 - καθοριστικός ο ρόλος της ΕΕ
 - λογική μόχλευσης (όχι επιδότηση)
 - ανάγκη μεγαλύτερης ευελιξίας των διαδικασιών
- Ανάγκη μακροχρόνιου ενεργειακού σχεδιασμού για αντιμετώπιση έκτακτων αυξήσεων στη ζήτηση.
- Χρειαζόμαστε και άλλους σταθμούς υδροποιημένου φυσικού αερίου όπως στη Ρεβυθούσα.
- Όλες οι ενεργειακές τεχνολογίες είναι απαραίτητες.
- Υφίστανται αλληλεπικαλύψεις στις ανεξάρτητες αρχές, ως εκ τούτου αναγκαία η (εν εξελίξει) διαδικασία αξιολόγησής τους.
 - Προβλήματα ΡΑΕ:Υποστελέχωση λόγω χαμηλών μισθολογικών απολαβών.
 - Διαρροή στελεχών
 - Γραφειοκρατικές διαδικασίες και εσωτερική λειτουργία
- Ο εγκεκριμένος μηχανισμός στήριξης των ΑΠΕ συστήθηκε το 2016.
- Οι δομές του κράτους είναι σκόπιμο να στελεχώνονται από επαίοντες.
- Στην Ελλάδα δεν γνωρίζουμε ποιο είναι το φορτίο ζήτησης ηλεκτρικής ενέργειας στα νησιά.
- Οι Κυκλάδες θα έχουν διασυνδεθεί το 2017 και η μικρή διασύνδεση της Κρήτης μέχρι το 2020.
- Μετά το 2020 δε θα μπορούν να λειτουργήσουν οι συμβατικές μονάδες ηλεκτροπαραγωγής στα νησιά λόγω περιβαλλοντικών όρων.
- Στο τέλος του 2016, η ζήτηση ηλεκτρικής ισχύος ανέβηκε στα 9.400 MW.
- Υφίσταται θέμα συνεννόησης ΛΑΓΗΕ και ΑΔΜΗΕ.
- Είναι απαραίτητο να υπάρξει μεταφορά και προσαρμογή των καλών πρακτικών από την Ευρώπη στην Ελλάδα.
- Είναι σημαντική υπόθεση η ανάπτυξη των περιφερειακών αγορών ενέργειας π.χ. Ιταλίας-Ελλάδας.
- Μεγάλο στοιχείο η ολοκλήρωση της αναδιάρθρωσης της ενεργειακής αγοράς μέσω του 3ου ενεργειακού πακέτου μέχρι το τέλος του 2018 και η μεταρρύθμιση των ΑΠΕ.
- Η απελευθέρωση της λιανικής αγοράς ακόμα προβληματική.
- Παρατηρείται δυναμική ενίσχυσης του ρόλου των καταναλωτών.
- Ο σχεδιασμός της πολιτικής πρέπει να είναι πιο προσεκτικός (ιδίως δεδομένων των μη-προβλέψιμων εξελίξεων)

- Υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις του θεσμικού πλαισίου και αναποτελεσματικοί χειρισμοί (συχνά και για πολιτικούς λόγους).
- Ανάγκη καλύτερης αξιοποίησης υφιστάμενων πηγών.
- Ανάγκη στήριξης των μεγάλων έργων.
- Οι στόχοι ενεργειακής πολιτικής ορίζονται από το ευρωπαϊκό πλαίσιο και μεταφέρονται στο εθνικό πλαίσιο (η Ελλάδα επί της ουσίας κάνει compliance).
- Οι φιλόδοξες πολιτικές της ΕΕ συνδυάζονται με ευρύτερους στόχους σε «συνεκτικό» πλαίσιο.
- Υπάρχει ένα θέμα όταν μεταφέρονται οι ευρωπαϊκές πολιτικές στην Ελλάδα καθώς χάνουν τη «συνεκτικότητα» με την οποία ξεκίνησαν. Στην Ελλάδα δεν κατορθώνουμε να αξιοποιήσουμε συνέργειες. Οι επιμέρους πολιτικές δεν είναι συνεργατικές (π.χ. η ενεργειακή πολιτική δεν συνδέεται με άλλους στόχους αναπτυξιακής-βιομηχανικής πολιτικής). Εν γένει «διαρθρωτικό πρόβλημα» των δημόσιων πολιτικών.
- Ο ιδιωτικός τομέας στην Ελλάδα είναι ανώριμος λόγω αδύναμης βιομηχανικής παράδοσης (είναι κυρίως μεταπρατικός), ως εκ τούτου χρειάζεται ενίσχυση από το κράτος.
- Η κοινωνία είναι επιφυλακτική, εν μέρει δικαιολογημένα, καθώς το κράτος αδυνατεί να «πείσει» τους πολίτες.
 - πρόβλημα: οι πολιτικές δε συνδυάζονται με τον αντίκτυπό τους στους πολίτες.
- Ουσιαστικά ο ηλεκτρικός τομέας είναι πτωχευμένος. Οι οφειλές προς τη ΔΕΗ είναι 3 δισεκατομμύρια ευρώ και αυτό αποτελεί ένα τεράστιο πρόβλημα για τη ΔΕΗ.
- Η Ελλάδα παρουσιάζει χρονική υστέρηση στην εφαρμογή των πολιτικών και τις εφαρμόζει συχνά υπό δυσμενέστερες οικονομικά συνθήκες. Οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες προχωρούν στην εφαρμογή νωρίτερα.
- Υπάρχει έλλειψη προβληματισμού πως πρέπει να γίνει κάτι και με ποιες προϋποθέσεις προκειμένου να γίνει σωστά.
- Υπάρχει γενικότερη τάση ευρωπαϊκοποίησης της πολιτικής: κεντρική διαδικασία και τάση συγκέντρωσης. Η Ελλάδα θα είναι ως περιφέρεια της Ευρώπης συνομιλητής της ΕΕ.
- Εξελισσόμενη τεχνολογία, γεωπολιτικοί παράγοντες και ζήτημα «χρονισμού».
- Πρέπει να δοθεί έμφαση στην αυτοπαραγωγή και στη διεσπαρμένη παραγωγή (ενεργειακοί συνεταιρισμοί, κοινότητες, κ.λπ.).
- Κοινωνικο-οικονομικές παράμετροι: η αντίδραση των κατοίκων
 - δεν υπάρχει εμπιστοσύνη στο κράτος
 - συχνά αφερέγγυος ιδιωτικός τομέας
 - η αλλαγή της χρήσεως της γης
 - χωροταξικός σχεδιασμός (ειδικά σχέδια)
 - αρμοδιότητες τοπικής αυτοδιοίκησης

- Να υπάρχει μεταφορά βαρών και υποχρεώσεων για αποφάσεις στην τοπική κοινωνία.
- Αδύναμη διασύνδεση ενεργειακής πολιτικής με αναπτυξιακή πολιτική, αγροτική οικονομία, μεταφορές, κ.α.
- Προβλήματα συντονισμού φορέων και συνέργειας πολιτικών: Δεν υπάρχει διαλειτουργικότητα των διαφόρων φορέων του κράτους. Συχνά τα Υπουργεία δεν συνομιλούν μεταξύ τους.
- Τιμολογιακή πολιτική:
 - Η τιμολογιακή πολιτική για την ενέργεια να ρυθμίζεται από την αγορά.
 - προτιμότερη η άμεση επιδότηση (όχι ενσωμάτωση στην τιμή)
 - νέα εργαλεία αγοράς («αλλαγή προτύπου»)π.χ. μπορούν να υπάρχουν ομαδοποιήσεις καταναλωτών οι οποίοι να απευθύνονται για ζήτηση ενέργειας.
- Είναι σημαντικό να υπάρχουν εξαιρέσεις για παράδειγμα λόγω της νησιωτικότητας.
- Χρηματοδοτικά εργαλεία:
 - ΕΕ πλαίσιο κρατικών ενισχύσεων και κανόνες ενιαίας αγοράς
 - εργαλεία αναμόχλευσης κεφαλαίου
- Όχι άμεσες επιδοτήσεις αλλά πιο «έξυπνα συστήματα» και χαμηλότερο κόστος
- Να προωθηθεί η εξοικονόμηση ενέργειας (αποδοτικότητα – κίνητρα – συνέργειες).
- Να περάσει το κόστος εξοικονόμησης (και) στους προμηθευτές (συμμετοχή στα προγράμματα εξοικονόμησης).